

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linn Lindelöf

Kriminalisering, lagstiftningsteknik och ansvarsplacering: Ett bättre miljöskydd

*En komparativ studie av det miljöstraffrättsliga systemet i
Sverige respektive Finland*

JURM02

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin för examen: Period 1 HT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	10
1.6 Forskningsläge	11
2 KRIMINALISERING OCH KRIMINOLOGI	12
2.1 Principer för kriminalisering	12
2.1.1 Inledning	12
2.1.2 Syfte med kriminalisering	13
2.1.3 Krav för kriminalisering	13
2.1.4 Hur kriminalisering bör gå till	16
2.1.5 Kriminalisering ur ett miljörättsligt perspektiv	17
2.2 Kriminologiska teorier	17
2.2.1 White-collar crime	17
2.2.2 Företagets organisation som förklaring till ekonomisk brottslighet	18
2.2.3 Företagsstruktur som utgångspunkt för ansvarsplacering	19
3 SVENSK RÄTT	21
3.1 Den straffrättsliga regleringen i miljöbalken	21
3.1.1 Miljöbrott	21
3.1.2 Grovt miljöbrott	23
3.1.3 Undantag och straffskala	24
3.1.4 Kriminaliseringens syfte	25
3.2 Miljöbrottets förhållande till övriga miljöbalken	25
3.2.1 Hållbar utveckling	25
3.2.2 Krav- och hänsynsregler	26
3.2.3 Tillsyn- och tillståndsregler	26

3.2.4	Miljösanktionsavgift	28
3.3	Företagaransvar	28
3.3.1	Allmänt	28
3.3.2	Ansvarsfördelning inom ett aktiebolag	30
3.3.2.1	Styrelsen	30
3.3.2.2	Verkställande direktör	30
3.3.2.3	Faktiskt företrädare	31
3.3.2.4	Delegation	31
3.3.2.4.1	Allmänt	31
3.3.2.4.2	Behov	32
3.3.2.4.3	Självständig ställning och kompetens	32
3.3.2.4.4	Tydlighet	32
3.3.2.4.5	Ledningens ansvar vid delegation	33
3.3.3	Olika former av företagaransvar	33
3.3.4	Ett tillämpningsexempel	33
3.4	Företagsbot	34
3.4.1	Förutsättningar	34
3.4.2	Företagsbots påverkan på enskilt straffansvar i vissa fall	36
3.4.3	Företagsbotens storlek	37
3.4.3.1	Huvudregeln	37
3.4.3.2	Beloppet i praktiken	38
3.4.3.3	Förhöjd företagsbot	39
3.4.3.4	Jämkning och eftergift av företagsbot	40
3.4.4	Regleringens syfte m.m.	41
3.5	Straffansvar för juridiska personer	42
3.6	Brottsstatistik	44
4	FINSK RÄTT	45
4.1	Straffrättslig reglering	45
4.1.1	Miljöförstöring	45
4.1.2	Grov miljöförstöring	46
4.1.3	Miljöförseelse	46
4.1.4	Oaktsam miljöförstöring	46
4.1.5	Straffskala	47
4.1.6	Regleringens syfte m.m.	47
4.2	Ansvar för juridiska personer	49
4.2.1	Ansvarsbestämmelser	49
4.2.2	Samfundsbot	49
4.2.3	Samfundsbotens storlek	50
4.2.4	Undantag från yrkande samt utdömande av samfundsbot	50
4.3	Brottsstatistik	51
5	EN FÖRBÄTTRAD MILJÖSTRAFFRÄTTSLIG REGLERING	52
5.1	Trots <i>ultima ratio</i> är en kriminalisering nödvändig	52
5.2	Kriminaliseringen ska undvika att endast få symbolverkan	52
5.3	Kriminaliseringen utifrån preventions- och vedergällningsteorier	54

5.4	Miljön ska utgöra det primära skyddsintresset	54
5.5	Kriminaliseringen uppfyller inte legalitetsprincipen särskilt väl	55
5.6	Brottsbestämmelsens utformning	56
5.6.1	Fler brottsbestämmelser bör införas	56
5.6.2	Kriminalisering av ringa brott framstår som onödig	56
5.6.3	Högre krav på transparens och förutsebarhet	57
5.6.4	Det finns skäl att vara kritisk till kriminalisering på försöksnivå	58
5.6.5	Öppna bedömningar är att föredra framför blankettstraffbud	58
5.6.6	Den språkliga benämningen är utan betydelse	58
5.6.7	Nuvarande straffskala bör behållas och utnyttjas	59
5.6.8	En från övriga MB mer fristående kriminalisering placerad i BrB	60
5.7	Straffansvar för juridiska personer	60
5.7.1	Straffansvar för juridiska personer bör införas i Sverige	60
5.7.2	En högre företagsbot bör omfatta fler företag	62
5.8	Företagets organisation påverkar ansvarsplaceringen	63
6	AVSLUTANDE REFLEKTION	65
BILAGA 1		66
BILAGA 2		69
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		70
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		73

Summary

The thesis purpose is to examine different possibilities to achieve an environmental criminal law that fulfills the principles for criminalization and leads to better environmental protection in Swedish law. Legal dogmatic method and comparative method are used, where Finnish law is used for the comparison.

Criminalization should be the last resort for controlling undesirable behavior. Criminalization should have a general preventive purpose. To justify a criminal threat, there must be an interest to protect, and the criminalization must conform to the principle of legality. Environmental crime is part of economic crimes, therefore companies' organizations can explain why crime is committed and affect where criminal liability should be placed.

Environmental crime in Sweden is regulated by the 29th chapter 1 § The Swedish environmental code. Both intent and negligence are criminalized. The paragraph is both a harmful offense and a dangerous offense. The penalized area does not cover activities that have been approved by authorities. Other rules in MB, such as permit rules, affect the penalty provision. An alternative to punishment could be an environmental sanction fee. Physical entities are punished for crimes committed in business activities by the principles of corporate responsibility, where The Swedish Companies act's rules, among other things, affect who can be held responsible. According to the 36th chapter 7 § The Swedish Penal Code a company may be imposed to pay a corporate fine between 5 000 SEK and 10 000 000 SEK, with the possibility of an increased corporate fine and adjustment. A corporate fine is a special legal consequence of a crime and fulfills the function of a penalty.

The Finnish environmental criminal law is divided into several crimes, such as environmental misdemeanor and environmental destruction out of negligence, and can be found in the Finnish Penal Code's 48th chapter. In Finland, it is possible to hold legal entities responsible for crimes by the rules in the 9th chapter of the Finnish Penal Code. The fine amount is between 850 EUR and 850 000 EUR.

My conclusion is that it is possible to achieve better environmental protection with another regulation of the criminal law that fulfills the principles for criminalization. There are difficulties in finding an *optimal* regulation, as many factors affect the result, and the effects are hard to predict. Suggestions for improvement are that the penal provision is more decoupled from the other

environmental provisions and moved to The Swedish Penal Code, the environment itself is the primary interest of protection, and the introduction of criminal liability for legal entities.

Sammanfattning

Syftet är att undersöka om det går att uppnå en miljöstraffrättslig reglering som uppfyller kraven för kriminalisering samt leder till ett bättre miljöskydd. Rättsdogmatisk metod i kombination med komparativ metod används, där Finland används som jämförelseland.

Kriminalisering bör utgöra den sista utvägen för kontroll av icke önskvärda beteenden och bör ha allmänpreventivt syfte. För att ett straffhot ska vara motiverat ska det finnas ett skyddsintresse och kriminaliseringen måste uppfylla legalitetsprincipen. Miljöbrottslighet ingår i det som brukar benämnas ekonomisk brottslighet, vilket gör att företagens organisation kan förklara varför brottet begås samt påverka var det straffrättsliga ansvaret bör placeras.

Miljöbrottet återfinns i Sverige i 29 kap. 1 § MB. Både uppsåt och oaktsamhet är kriminaliserat och bestämmelsen är en blandning av ett skadedelikt och ett faredelikt. Verksamhet med myndighetstillstånd omfattas inte av det straffbelagda området. Övriga regler i MB, exempelvis tillståndsregler, påverkar straffbestämmelsen. Ett alternativ till straff är i vissa fall miljöstraffavgift. I Sverige bestraffas fysiska personer för brott begångna i näringsverksamhet efter principerna om företagaransvar. Bl.a. ABL är vägledande för vem som kan hållas ansvarig. Ett företag får enligt 36 kap. 7 § BrB åläggas företagsbot under vissa förutsättningar. Beloppet varierar mellan 5 000 kronor och 10 000 000 kronor, det finns dock möjlighet till förhöjd företagsbot samt jämkning. Företagsbot är en särskild rättsverkan av brott, men fyller samma funktion som ett straff.

Den finska miljöbrottsregleringen är uppdelad på flera brottsbestämmelser, däribland miljöförseelse och oaktsam miljöförstöring. Regleringen återfinns i den finska strafflagens 48 kap. I Finland är det möjligt att hålla juridiska personer straffrättsligt ansvariga i enlighet med reglerna i 9 kap. strafflagen. Straffet är samfundsbot om ett belopp om lägst 850 euro och högst 850 000 euro.

Min slutsats är att det går att åstadkomma bättre miljöskydd genom en annan straffrättslig reglering som uppfyller kraven för kriminalisering. Svårigheter finns med att finna en optimal straffrättslig reglering, då många faktorer påverkar och effekterna är svåra att förutspå. Några förbättringsförslag är att straffbestämmelsen är mer självständig i förhållande till övrig miljö rätt, miljön som primärt skyddsintresse samt införandet av straffansvar för juridiska personer.

Förord

Efter nio fantastiska terminer på juristprogrammet i Lund vill jag passa på att tacka alla studiekamrater som funnits vid min sida och hållit motivationen uppe under svåra perioder. För några år sedan kunde jag endast drömma om att ha avklarat juristprogrammet. Att nu ta klivet ut i arbetslivet som jurist känns helt otroligt samtidigt som det är det lite skrämmande hur fort tiden gått. Med allt utbildningen givit mig känner jag mig mer än redo att ta mig an kommande utmaningar.

Jag vill rikta ett särskilt tack till min handledare Sverker Jönsson som under uppsatsens gång på ett engagerade sätt diskuterat idéer och tankar med mig. Att ha en handledare som är intresserad av ämnet samtidigt som stämningen är lättsam och skämtsam har verkligen hjälpt mig under processen. Under sjunde terminen läste jag Sverkers fördjupningskurs i ekonomisk brottslighet, vilken tyvärr p.g.a. pandemin tvingades hållas på distans. Att nu äntligen kunna mötas på Sverkers kontor på Juridicum efter ett par år av Covid-19 var väldigt uppskattat, både från min men förhoppningsvis även Sverkers sida.

Ett stort tack till min vän Erik Bernander som korrekturläst uppsatsen. Jag vill även tacka min sambo Sebastian Kadestål och hunden Uffe som gjort att tiden hemma under skrivprocessen känts mindre ensam.

Trelleborg den 4 januari 2022,

Linn Lindelöf

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Ds.	Departementsserien
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EKMR	Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna av den 4 november 1950 (SÖ 1952:65)
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
Kap.	Kapitel
MB	Miljöbalken
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling)
P.	Punkten
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
Rd	Riksdagen (Finland)
REMA	Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål inom Åklagarmyndigheten
RF	Regeringsformen
RP	Regeringens proposition (Finland)
SOU	Statens offentliga utredningar
St.	Stycke
Strafflagen	Finlands strafflag 19.12.1889/39
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De senaste åren har diskussioner om hur miljön bäst skyddas förts på flera olika plan världen över i takt med att vi blivit mer medvetna om den miljöförstöring vi människor utövar. Träskman har framfört att genom införandet av den nya miljöbalken år 1999 läggs vikt på en effektivare miljöpolitik samt en effektivare miljö rätt och miljöstraff rätt.¹ Trots att det tillkommit flertal regleringar för att förbättra miljöskyddet, både straffrättsliga och förvaltningsrättsliga, har emellertid kritik framförts mot systemet.²

Kritiken har bl.a. hänfört sig till att de mest skadliga miljöverkningsarna sker inom ramen för näringsverksamhet, vilket leder till svårigheter gällande ansvarsbestämningen.³ Med den miljöstraffrättsliga regleringen Sverige har i nuläget uppkommer svårigheter med att hålla någon ansvarig för sådana brott eftersom den rättsliga regleringen exempelvis inte innehåller bestämmelser om straffansvar för juridiska personer. Det problematiska är framför allt att finna en fysisk person som utövar sådan kontroll över verksamheten att den kan hållas personligt ansvarig för brottet.

Ur kritiken väcktes för mig ett intresse av att utreda den svenska miljöstraffrättsliga regleringen ur ett effektivitetsperspektiv och hur regleringen förhåller sig till de allmänna förutsättningarna för kriminalisering. Mina funderingar kretsade kring om Sverige hade kunnat uppnå ett bättre miljöskydd med en annorlunda straffrättslig reglering som dessutom uppfyller de grundläggande kraven för kriminalisering.

Intresset för miljöfrågor har de senaste åren ökat både i Sverige och i de övriga nordiska länderna, men trots det skiljer sig regleringen i länderna åt. Mot bakgrund av detta blev det slutliga föremålet för uppsatsen att genom en jämförelse av Sveriges och Finlands miljöstraffrättsliga reglering försöka finna en för Sverige bättre straffrättslig reglering för att uppnå bästa tänkbara miljöskydd.

¹ Träskman s. 13.

² Jfr exempelvis 9 kap. 6 § och 26 kap. 1 § MB.

³ Karlmark s. 18–19.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att genom en komparativ studie finna ett effektivare sätt att reglera miljöbrott på än den nuvarande svenska regleringen, där effektiviteten tar sin utgångspunkt i att uppnå ett bättre miljöskydd. Med bättre miljöskydd åsyftas en straffrättslig reglering som dels uppfyller kraven för kriminalisering, dels leder till att miljöbrott beivras.

För att uppnå syftet besvaras följande frågeställningar:

1. Vad krävs för att en kriminalisering av miljöbrott ska uppfylla de krav som ställs för kriminalisering av en gärning?
2. Hur kan ett bättre miljöskydd uppnås genom en annan straffrättslig reglering?
 - a. Var bör ansvaret placeras?
 - b. Hur bör själva miljöbrottsbestämmelsen utformas?
 - c. Vilka inslag i den finska miljöstraffrättsliga regleringen kan användas som vägledning?

1.3 Metod och material

För att besvara frågeställningarna används rättsdogmatisk, rättsanalytisk och komparativ metod. Rättsdogmatikens syfte beskrivs ofta vara att tillhandahålla lösningen på ett rättsligt problem genom att applicera rättsregeln på det samma och utgångspunkten för metoden är användningen av rättskällorna så som lagstiftning, rättspraxis och förarbeten.⁴ Rättsdogmatisk metod används för att beskriva den rättsliga regleringen av miljöstraffrätten, men även andra regler relevanta för den straffrättsliga regleringen, i såväl Sverige som Finland. Även syftet bakom regleringen i båda länderna utreds med hjälp av den rättsdogmatiska metoden genom användning av framför allt förarbeten till relevanta rättsnormer. Eftersom uppsatsens syfte sträcker sig utöver att fastställa gällande rätt används även rättsanalytisk metod. Den rättsanalytiska metoden används för att analysera och kritisera gällande rätt och tillåter annat material än de klassiska rättskällorna.⁵ Metoden får i uppsatsen genomslag bl.a. när statistik från BRÅ och dess motsvarighet i Finland presenteras och sedan analyseras.

Den komparativa metoden beskrivs i stället ofta som en jämförelse mellan olika rättssystem i ett försök att förstå likheter och skillnader mellan dem.

⁴ Kleineman s. 21.

⁵ Sandgren s. 45–52.

Den komparativa metoden kan ge nationella aktörer möjlighet att fundera kring utländska lösningar på rättsliga problem.⁶ Metoden används i uppsatsen för en jämförelse mellan Sveriges och Finlands miljöstrafflagstiftning, för att därefter möjliggöra en analys kring om det är möjligt och önskvärt att ändra den svenska regleringen. Det är alltså främst inom ramen för analysdelen av uppsatsen den komparativa metoden får genomslag. Anledningen till att Finland valts som jämförelseland är framför allt att både den miljöstraffrättsliga regleringen och närliggande reglering, exempelvis straffrättsligt ansvar för juridiska personer, skiljer sig åt från den svenska. På grund av detta kan en utförlig diskussion om regleringens likheter och olikheter föras och användas för att argumentera kring hur den svenska regleringen kan förändras för att uppnå ett bättre miljöskydd. Ytterligare en anledning är att de finska rättskällorna ofta är tillgängliga på svenska, vilket gör att materialet kan tillgodogöras på ett bättre sätt.

Materialet som används är primärt förstahandskällor, främst lagstiftning och lagförarbeten och doktrin. Doktrin används framför allt gällande exempelvis företagaransvaret som delvis utvecklats inom ramen för doktrin och där lagstiftning saknas. Doktrinen som används är författad av välrenommerade forskare på området, vilket gör att tillförlitligheten ökar. När doktrin används stödjer källorna i stor mån varandra, vilket även det ökar trovärdigheten. En aspekt som är viktig att framhålla är att straffrätten är, och förblir, ett känsligt ämne där åsikter ofta uttrycks inom ramen för doktrin. När doktrin används är avsikten främst att beskriva gällande rätt och i de få fall syftet är att framföra åsikter uttrycks detta tydligt för att öka transparensen i förhållande till läsaren. Ett rättsfall från hovrätten används, vilket typiskt sett har lägre rättskällevärde än rättsfall från högsta instans. Rättsfallet används dock endast som exempel på hur en domstol resonerar när det gäller miljöbrott i förhållande till företagaransvaret. Anledningen till att en dom från en underinstans används är för att det saknas avgöranden från HD i det avseendet. Källmaterial som ligger så nära i tiden som möjligt används i stor utsträckning för att öka trovärdigheten. Anledningen till att förarbeten som ligger relativt långt bak i tiden används är för att framföra argument som aktualiserades då och som idag kan användas för att förespråka exempelvis straffansvar för juridiska personer. I vissa fall finns uttalanden i äldre förarbeten dessutom inte återgivna i senare förarbeten, därför är det ibland nödvändigt att använda äldre förarbeten.

Det material som använts för att beskriva det finska rättssystemet har varit på svenska. På grund av detta har språkliga barriärer inte uppstått, vilket ökar tillförlitligheten. De källor som används för att beskriva finsk rätt är relativt

⁶ Valguarnera s. 143.

få till antalet. Anledningen till det är att doktrin på svenska på området inte funnits till hands. Framställningen bygger därför primärt på förstahandskällor i form av lagtext och förarbeten. Materialet bedöms dock vara tillräckligt och tillförlitligt i förhållande till hur materialet används inom ramen för en jämförelse.

1.4 Avgränsningar

I avsnitt 2 berörs ekonomisk brottslighet och dess definition. Det är emellertid oklart vad ekonomisk brottslighet är och det finns flertalet forskare och myndigheter som eftersträvat att definiera begreppet. Eftersom uppsatsens fokus inte är att utreda vad som innefattas av begreppet ekonomisk brottslighet görs en avgränsning på så sätt att endast Sutherlands definition av ekonomisk brottslighet berörs. Anledningen till att hans definition väljs är att det ofta är den som andra definitioner tar sin utgångspunkt i. Uppsatsen redogör även för ett företags organisation som orsak till ekonomisk brottslighet samt hur organisationen kan påverka ansvarsfördelningen. Det finns givetvis flera orsaker till ekonomisk brottslighet samt faktorer som kan påverka ansvarsfördelningen, men en avgränsning görs alltså i detta avseende eftersom analysen utgår från detta perspektiv.

Både i Sverige och i Finland finns den miljöstraffrättsliga regleringen utspridd i ett stort antal lagar. Det är inte möjligt att utreda alla dessa lagar och därför är en avgränsning i det avseendet nödvändig. Uppsatsen berör därför endast själva miljöbrottet och dess motsvarighet i Finland. Straffbuden är alltså till stor del av generell och öppen karaktär snarare än detaljregleringar. Ovan nämnda gör även att en avgränsning rent miljörättsligt görs på så vis att det endast är utsläpp av miljöfarliga ämnen som berörs till innehållet.

Värt att nämna är att det finns ett flertal förordningar och direktiv inom EU som har betydelse för området. En avgränsning görs dock så att EU-rätt inte berörs inom ramen för uppsatsen. Anledningen till denna avgränsning är att de stater som berörs i uppsatsen på något sätt implementerat samma direktiv samt att förordningarna utgör gällande rätt i båda länder. Bedömningen görs därför att en jämförelse i det avseendet inte tillför något.

En annan avgränsning är att regler om förverkande, skadestånd och näringsförbud inte berörs i uppsatsen. Eftersom uppsatsen har ett straffrättsligt tema bedöms dessa aspekter inte tillföra något av vikt, även om det är konsekvenser som kan uppstå till följd av brott. Ytterligare en aspekt är att dessa regler är relativt lika i Sverige och Finland och därför tillför inte en jämförelse mellan ländernas lagstiftning något relevant. Anledningen till att företagsbot tas upp, trots att det inte utgör ett straff, är att det finns många likheter med ett straff

samt att det i Finlands rättsordning finns en motsvarighet till företagsbot som definieras som ett straff.

Det är endast aktiebolag som utreds inom ramen för juridiska personers ansvar, företagaransvar och företagsbot. Uppsatsen skulle få alltför stort omfång om flera typer av juridiska personers ansvar omfattades. Dessutom bedöms det vara mest relevant att utreda aktiebolag eftersom aktiebolag är en av de vanligaste verksamhetsformerna.

1.5 Disposition

I avsnitt 2 behandlas de grundläggande principerna för kriminalisering samt syftena med kriminalisering. Det anläggs även ett miljöstraffrättsligt perspektiv på kriminaliseringsprinciperna. Inom ramen för detta avsnitt behandlas även vissa kriminologiska teorier, med fokus på framför allt företagens organisation som förklaring till ekonomisk brottslighet samt som bas för hur det straffrättsliga ansvaret bör placeras.

Avsnitt 3 inleder med en genomgång av de svenska lagregler som är relevanta för den miljöstraffrättsliga regleringen i Sverige. Därefter behandlas andra lagregler och rättsliga principer som har betydelse för den miljöstraffrättsliga regleringen, däribland principerna om företagaransvar och reglerna om företagsbot. Sedan förs argument för och emot straffansvar för juridiska personer fram med utgångspunkt i bl.a. ett antal utredningar. Avsnittet avslutas med ett kort delavsnitt med brottsstatistik.

Avsnitt 4 berör till en början den miljöstraffrättsliga regleringen i Finland, där relevanta lagregler behandlas. Därefter följer en redogörelse för det finska straffansvaret för juridiska personer. Till sist presenteras ett kort delavsnitt med brottsstatistik.

I avsnitt 5 återfinns den huvudsakliga analysen där egna åsikter och tankar presenteras. Avsnittet bygger bl.a., men inte uteslutande, på en jämförelse mellan den svenska och finska regleringen på olika punkter. Fördelar och nackdelar med de olika regleringarna diskuteras för att belysa den svenska regleringen skulle kunna förbättras.

Avsnitt 6 ämnar slutligen att besvara de frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen. Avsnittet innehåller därmed slutsatser och bygger på den analys som presenterats i föregående avsnitt.

1.6 Forskningsläge

Uppsatsen befinner sig för det första i ett miljöstraffrättsligt sammanhang. I detta avseende har både Karlmark och Träskman bidragit med bra källmaterial. Karlmarks bok *Miljörätt ur ett straffrättsligt perspektiv* är den som används i störst utsträckning och rekommenderas för den som vill läsa mer inom ämnet miljöstraffrätt. Boken redogör särskilt tydligt för praxis på området. Även Träskmans bok *Miljöstraffrätten (miljökontroll, miljöbrott och brottspåföljder)* används frekvent och innehåller relevant information för den som vill forska vidare. Holmquists bok *Brotten i näringsverksamhet* är intressant framför allt för den som vill fördjupa sig inom företagaransvaret.

För det andra befinner sig uppsatsen i ett ekobrotts-sammanhang. Här vill jag främst lyfta fram Braithwaites och Fisses verk *Corporation, crime and accountability*. Författarnas utgångspunkt är att finna en lämplig ansvarsplacering utifrån företagets organisation. Även Sutherlands verk *White Collar Criminality, American Sociological Review* är intressant i denna aspekt, eftersom det ger en förklaring till varför samhället ser annorlunda på brott som miljöbrott i förhållande till traditionell brottslighet.

Ett verk som gör en komparation mellan olika länders lagstiftning på området är Jönssons rapport *Miljöstraffrätt – ett sätt att genomdriva miljölagstiftningens mål? En komparativ studie av kriminaliseringsprinciper av lagstiftningsteknik i England, Danmark, Finland och Sverige*. Trots att rapporten är några år gammal är den intressant för den som är intresserad av en komparation på området. Mig veterligen är Jönssons rapport den som till innehållet ligger närmast uppsatsen, då den både tar upp kritik av det befintliga systemet och föreslår åtgärder för att effektivisera miljörettens mål med straffrättsliga medel.

2 Kriminalisering och kriminologi

2.1 Principer för kriminalisering

2.1.1 Inledning

Kriminaliseringsfrågor leder ofta till debatt, ibland p.g.a. olika uppfattningar kring om ett beteende är tillräckligt skadligt för att kriminalisering ska vara ett rimligt medel för att reglera beteendet. Straffrätten diskuteras vanligen utifrån preventionsteorier och vedergällningsteorier. Den förstnämnda betonar bestraffning i syfte att förhindra brott i framtiden och den sistnämnda handlar om bestraffning för ett brott som redan har begåtts. Preventionsteorierna har kritiserats eftersom det är tänkbart att även oskyldiga bestraffas om det skulle leda till positiva effekter, medan vedergällningsteorierna har kritiserats eftersom de skulle kunna legitimera lidande som inte fyller någon funktion. Sveriges straffrättssystem anammar de olika principerna i olika delar.⁷

Kriminalisering är en av många former av social kontroll. Det betonas ofta att kriminalisering bör användas i sista hand, *ultima ratio*, eftersom det är en kraftig samhällsreaktion. I praktiken används emellertid kriminalisering ofta i första hand, främst när straffet är böter. Det beror på att ett sådant straff kräver en relativt liten insats från myndigheterna och är både bekvämare och billigare än de flesta andra former av social kontroll. Genom kriminalisering betonas även att ett problem är av allvarlig karaktär. Generellt sett är ett straff alltid något negativt eftersom det innefattar lidande och obehag, även om det inte kan uteslutas att det kan få goda konsekvenser. Straffverkställighet saknar till skillnad från de flesta andra tvångsingripanden en reparativ funktion, eftersom det inte bidrar till att vare sig lindra eller uppväga den skada som brottet orsakat. Straff bidrar inte heller till konfliktlösning och är därför i grunden repressivt.⁸

Existensen av ett straffrättssystem motiveras bl.a. med att en kriminalisering är nödvändig för att skydda samhället samt förhindra statens upplösning. Andra förklaringar är att medborgarna ska kunna leva ett drägligt liv samt att människors rättvisekrav ska tillfredsställas för att förhindra exempelvis hämndaktioner. Otillåtna gärningar bör dessutom bemötas med klander.⁹

⁷ Asp och Ulväng s. 30–31.

⁸ Asp och Ulväng s. 32–34.

⁹ Asp och Ulväng s. 36.

2.1.2 Syfte med kriminalisering

Lagens straffhot syftar till att påverka människors handlande i önskvärd riktning. Påverkan sker på olika sätt, bl.a. genom avskräckning, moralbildning och vanebildning. Själva kriminaliseringen bör ha ett allmänpreventivt syfte, även om straffhot verkar avskräckande endast till en viss gräns. Ineffektiviteten beror på många saker, exempelvis medborgarnas okunnighet om deras skyldigheter, låg upptäcktsrisk och begränsade polisiära resurser. För att en avskräckande funktion ska uppnås krävs att gärningspersonen tänker efter och tar hänsyn till riskerna med olika handlingsalternativ. Straffhot har genom sin existens en moralbildande och vanebildande verkan, då det förkastliga blir något privat genom utövandet av informell social kontroll inom olika grupper. Det fungerar genom att många medborgare följer samhällets regler. Det finns dock bättre metoder än kriminalisering för att uppnå samma resultat, även om kriminaliseringen är viktig i detta avseende. Kriminalisering har också en expressiv funktion eftersom en gärning utpekats som socialt förkastlig genom kriminaliseringen. I detta avseende är kriminalisering mycket effektivt, även om symbolfunktionen inte är tillräcklig för att motivera en kriminalisering.¹⁰

2.1.3 Krav för kriminalisering

Det måste finnas en anledning till att kriminalisera ett beteende. En förutsättning för rationell kontroll är att det finns påtagliga skäl till kontroll, så är det endast om det finns något av värde eller intresse att skydda. Det finns olika uppfattningar om vad som är skyddsvärt, men uppenbara exempel är liv, frihet, hälsa och egendom. Mänskligt liv och statens bestånd uppfattas som de högsta värdena. Det räcker emellertid inte att det finns ett skyddsintresse, andra åtgärder ska även ge otillräckligt skydd. Kriminalisering bör därför avse särskilt skyddsvärda intressen och de mest förkastliga gärningarna. Ett straffhot bör också vara någorlunda effektivt. En kriminalisering får inte heller avse enskilda gärningar eller individer, utan måste rikta sig mot gärningstyper.¹¹

Att karakterisera vad som är skyddsvärda intressen medför svårigheter, men ledning kan sökas i 2 kap. RF. Straffhot bör försöka hindra sådant som kan benämnas skada. Att beteckna vad som är skada är dock svårt, vilket gör att det bör finnas anledning till ett flertal undantag. Ju mer avlägsen själva gärningen är i förhållande till en direkt kränkning av skyddsintresset, desto mindre skäl finns för straffbeläggande av gärningen.¹² Endast den som visar skuld bör kunna ådömas straff och kriminaliseringen får alltså inte sätta

¹⁰ Asp och Ulväng s. 34–35.

¹¹ SOU 2013:38 del 2 s. 481–483; Asp och Ulväng s. 39–40.

¹² SOU 2013:38 del 2 s. 482–483; Asp och Ulväng s. 39–43.

skuldprincipen ur spel. Anledningen är att endast den som varit klandervärd ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig. Kriminalisering är inte heller aktuellt om det finns ett tillräckligt värdefullt motstående intresse.¹³

Enligt Lernestedt finns det två sätt att kritisera de intressen straffrätten ”får” skydda. Det första tar sin utgångspunkt i direkta termer av intressen, det ”rättsgoda”. Det finns dock inget tillfredsställande svar på vad som är rättsgott. Det andra utformas utifrån begreppet ”skada”.¹⁴

Vilka intressen som är rättsgoda är i princip samma sak som vilka intressen som får ges straffrättsligt skydd. I urvalet av intressen menar förespråkare av rättsgodaläran att den kan leda till begränsningar. Idag härskar tankesättet att ett rättsgott uppkommer i och med att det ges skydd av rättsordningen, exempelvis, men inte nödvändigtvis, genom kriminalisering av en gärningstyp som hotar intresset. Straffrätten har som uppgift att skydda det rättsgoda. Tidigare fokuserade rättsgodaläran på följderna som ett begränsande krav för att kriminalisering skulle vara aktuellt. På grund av detta var det endast gärningar som orsakade någon form av yttre och negativ följd som kunde kriminaliseras. Idag anses dock detta krav vara en tillräcklig, och inte endast nödvändig, förutsättning för att legitimera kriminalisering. Konsekvensen av detta är ökad kriminalisering av icke skadliga beteenden som senare kan leda till skada på skyddsintresset, exempelvis farekonstruktioner. Det ska framhållas att rättsgodaläran inte förbjuder farekriminaliseringar, det ska dock ske med restriktivitet.¹⁵

Enligt Marx är individen syftet med både statens och straffrättens existens. Straffrätten ska därför skydda individen som person och möjliggöra ett självförverkligande. Det rättsgoda enligt Marx är därför endast det som bereder människans möjlighet till självförverkligande. Förbindelsen mellan människa och objekt är det som är det rättsgoda. Roxin menar däremot att straffrättens uppgift är subsidiärt rättsgodaskydd. Det rättsgoda kan enligt Roxin inte avgränsas till att endast omfatta individuella intressen, utan måste anses omfatta även universella intressen. Roxin kan från den enskildas fria utveckling och statens mål härleda vissa konkreta teser. Två exempel är att godtyckliga straffhot eller straffhot utan rimligt mål inte skyddar något rättsgott och att handlingar enbart p.g.a. att de anses vara moraliskt förkastliga inte skadar det rättsgoda. Det rättsgoda är kriminalpolitiskt bindande, men ur det följer inte en skyldighet att kriminalisera enbart för att något rättsgott kränks. Rättsgodaläran ”buntar ihop” vad som redan finns i författningen hävdar Roxin. Hassemer menar att urvalet för intressen för kriminalisering bör ske genom att

¹³ SOU 2013:38 del 2 s. 488 och 491–495.

¹⁴ Lernestedt s. 127.

¹⁵ Lernestedt s. 131–132 och 140–141.

skapa två vägar: en personell rättsgodalära samt en interventionsrätt. Interventionsrättens funktion är att behålla straffrätten snäv samtidigt som den upprätthåller den nya tidens krav. Rättsgodadoktrinen är en kritisk måttstock för kriminalpolitiken. Att ett rättsgott är hotat är enligt Hassemer en nödvändig, men inte tillräcklig, förutsättning för en kriminalisering. Det rättsgoda är enligt Hassemer straffrättsligt skyddsvärda mänskliga, och inte samhällliga, intressen. Skydd för universella intressen kan dock uppkomma, men måste då härledas ur individuella intressen. Lernestedt konstaterar att vad som är rättsgott idag inte är konkreta saker, utan saker som uppstår genom ett värderande omdöme.¹⁶

Ett krav för att en kriminalisering ska komma till stånd är även att individen berörs negativt av ett angrepp på intresset. Lernestedt menar att lagstiftaren som utgångspunkt måste ange vilket eller vilka intressen som är tänkt att skyddas genom kriminaliseringen. Frånvaron av beteendet ska inte endast beskrivas, utan även motiveras.¹⁷

Jareborg har sammanfattat kraven för kriminalisering i tio rättsstatliga principer:

1. Brott förutsätter att gärningen typiskt sett kränker eller hotar ett av rättsstaten erkänt intresse, vilket går att konkretisera och faller tillbaka på intressen på individuell nivå.
2. Kriminaliseringen måste vara generell och avse brottstyper.
3. Bestraffning bör tillgripas endast i sista hand avseende de mest förkastliga gärningarna.
4. Straffrätten riktar sig direkt mot handlingar och underlåtenheter, endast indirekt mot gärningspersonen.
5. En förutsättning för brott är att gärningspersonen anses vara moraliskt ansvarig för gärningen. Avsaknad av ansvarsförmåga, uppsåt eller oaktsamhet kan således inte leda till ansvar. På samma sätt innebär förekomsten av ursäktande omständigheter inget ansvar.
6. Brottstyperna måste anges i lag.
7. Brottstyperna ska vara bestämt definierade och begripliga.
8. Retroaktiv kriminalisering till gärningspersonens nackdel får inte ske.
9. Straffskalans utformning bör återspegla måttet av förkastlighet gällande brottstypen.
10. Repressionsnivån bör inte vara strängare än vad som krävs för att brottsligheten ska hållas på en nivå som är acceptabel.¹⁸

¹⁶ Lernestedt s. 143–151.

¹⁷ Lernestedt s. 159–168.

¹⁸ Jareborg s. 63–64.

2.1.4 Hur kriminalisering bör gå till

Ett första grundläggande krav på kriminaliseringen är att legalitetsprincipen ska uppfyllas, alltså att straff inte bör ådömas utan direkt stöd i lag. Genom legalitetsprincipen upprätthålls kravet på rättssäkerhet då medborgarna kan förutse när de kan bli föremål för straffrättsliga åtgärder. Legalitetsprincipen kan ses som en sammanslagning av fyra krav:

1. föreskriftskrav: för att straff ska kunna utdömas och brott kunna föreligga måste det finnas föreskrift till stöd för detta,
2. retroaktivitetsförbud: föreskriften får inte retroaktivt tillämpas till nackdel för den tilltalade,
3. analogiförbud: tillämpning av föreskriften får inte ske analogt till nackdel för den tilltalade,
4. obestämdhetsförbud: föreskriften måste vara rimligt förutbestämd i sin utformning.¹⁹

Legalitetsprincipen kan delvis härledas från konformitetsprincipen som innebär att endast den som kunnat rätta sig efter lagen kan drabbas av straff eller annan brottspåföljd. Konformitetsprincipen ställer fler krav på kriminaliseringens utformning än legalitetsprincipen. Vissa av kraven kan sammanfattas i skuldprincipen, vilken innebär att endast den som visat skuld kan åläggas straffrättsligt ansvar. Skuldprincipen innebär även att straffet inte bör vara strängare än vad som motsvarar måttet av skuld gärningspersonen uppvisat. De två skuldformerna är uppsåt och oaktsamhet. Att kriminalisera oaktsamhet ska ske mer restriktivt. Kriminalisering som inte uppfyller konformitetsprincipen är orättvis. Konformitetsprincipen är ytterligare ett uttryck för rättssäkerhet.²⁰

Själva straffet ska uppfylla vissa etiska krav så som humanitet. Det är moraliskt förkastligt att verkställa ett straff om samma resultat kan uppnås genom svagare medel. Straffhot är även moraliskt förkastliga om de inte är betydligt nyttigare än svagare hot. När själva straffformen bestäms går det inte att ta hänsyn till subjektivt lidande för gärningspersonen. Det är därför nödvändigt och viktigt att välja en straffform som i alla fall tenderar att upplevas likartat av gärningspersoner. När det abstrakta straffvärdet bestäms eftersträvas proportionalitet mellan den otillåtna gärningstypens straffsatsvärde och dess straffsats samt ekvivalens mellan gärningstypernas straffvärden så att gärningstyper med ungefär samma straffvärde får samma straffskalor.²¹

¹⁹ Asp och Ulväng s. 45–46.

²⁰ Asp och Ulväng s. 48–49.

²¹ Asp och Ulväng s. 50–51.

2.1.5 Kriminalisering ur ett miljörättsligt perspektiv

Trots att miljöstraffrätten är en specialiserad del av straffrätten gäller de allmänna straffrättsliga grundsatzerna för att fastställa straffrättsligt ansvar. Straffrättsliga begränsningar måste beaktas när miljöstraffrätten används som styrmedel för beteende. Träskman betonar att det finns risk för motsättningar när miljöpolitik och straffrättspolitik existerar inom ramen för samma regelverk.²²

Träskman menar att miljöbrottet har ett klart och tydligt definierat skyddsintresse; en god miljö som ett centralt villkor för allt liv. Enligt Träskman vållar kraven för kriminalisering problem på miljöstraffrättens område. Eftersom miljöproblem ofta är komplexa kan det vara svårt att mellan miljöskada och gärningstyp fastställa ett tillräckligt starkt kausalsamband. En straffbestämelse grundar sig på en enskild gärning, till skillnad från skadlig miljöpåverkan som ofta är en konsekvens av kontinuerlig och komplex verksamhet, vilket gör det svårt att utröna en enskild gärning. Ytterligare ett problem är enligt Träskman att gärningarnas klandervärdhet ofta ifrågasätts, eftersom de miljöskadliga eller miljöfarliga gärningarna ofta är viktiga och förnuftiga, ibland till och med nödvändiga. Även miljöförstörande verksamhet tillåts p.g.a. att den är viktig eller nödvändig. Mot bakgrund av det har det ifrågasatts om en kriminalisering på miljöområdet är den bästa lösningen, eller om miljöstyrning genom administrativa normer eller ekonomiska styrmedel är bättre alternativ.²³

2.2 Kriminologiska teorier

2.2.1 White-collar crime

Miljöbrott kan sägas ingå i det som brukar benämnas ekonomisk brottslighet. Vad begreppet innebär är dock inte helt klart. Den första att försöka förklara begreppet var Sutherland. Sutherlands forskning mynnade ut i begreppet *white-collar crime*. Sutherland menar att vanliga förklaringar till brottslighet är missledande och felaktiga eftersom brottslighet inte har samband med fattigdom samt psykiska och sociala faktorer som relaterar till fattigdom. Brottslighet måste förklaras med utgångspunkt i andra faktorer. De konventionella förklaringarna till brottslighet är felaktiga eftersom de bygger på studier som inte är objektiva, då de inte tagit hänsyn till brottsligt beteende hos personer

²² Träskman s. 16.

²³ Träskman s. 18.

verksamma inom affärsvärlden.²⁴ Det är något oklart vad Sutherland menar med *white-collar crime*. I olika texter lägger han vikt vid olika faktorer. Ibland framhåller han att det i första hand rör sig om brott som begås av individer med hög status och ibland påpekar han att det är brott utövade inom ramen för gärningspersonens profession.²⁵

White-collar crime belastar förmodligen enligt Sutherland samhället mer ekonomiskt än sammanlagt alla brott som brukar räknas in i den klassiska brottslighetsproblematiken. Trots detta är den största förlusten av *white-collar crime* skador på sociala relationer. Brotten bygger nämligen på ett förtroende som missbrukas, vilket ger upphov till missförtroende som i sin tur leder till lägre social moral i en större skala.²⁶

Den traditionella brottsligheten skiljer sig även från *white-collar crime* på så sätt att den främst hanteras av polis, åklagare och domare med straffrättsliga sanktioner. *White-collar crime* får däremot ofta inte några rättsliga följder. I de fall rättsliga följder blir aktuellt är det ofta fråga om talan om skadestånd eller administrativa följder så som varningar eller indragna licenser. Skillnaden får till följd att de som begår *white-collar crime* inte betraktas som verkliga brottslingar av varken dem själva, samhället eller kriminologer. Anledningen till skillnaden är att den sociala ställningen hos de två olika typerna av förövare skiljer sig åt. Att de som begår *white-collar crime* har större möjlighet att påverka straffrätten till sin fördel är en annan förklaring.²⁷

Sutherland menar att *white-collar crime* är ett inlärt beteende. Det lärs in i direkt eller indirekt association med någon som redan utövar beteendet och de som inskolas har ofta lite kontakt med laglydiga medborgare. De som begår *white-collar crime* växer ofta upp i bra hem och bostadsområden samt tar examen från universitet eller dylikt, vilket ofta skiljer sig från de som begår traditionell brottslighet.²⁸

2.2.2 Företagets organisation som förklaring till ekonomisk brottslighet

Organisationens mål kan ha betydelse för både antal och typ av kriminella aktiviteter. Det har belysts att ju svårare det är att uppnå organisationens mål på ett legalt sätt, desto större är sannolikheten för att illegala medel används. Forskningen som bedrivits kring detta har fokuserat på företagsbrott och

²⁴ Sutherland s. 1–2.

²⁵ Carlsson och Sarnecki s. 464–465.

²⁶ Sutherland s. 4–5.

²⁷ Sutherland s. 7–9.

²⁸ Sutherland s. 10–11.

vinstmålet har därför ofta hamnat i fokus. Trots detta är det inte vinstmålet, utan själva kravet på måluppfyllelse, som leder till lagöverträdelser.²⁹

Flera forskare har även framhållit att variabler inom organisationen i ett företag kan motverka eller främja lagöverträdelser. En del forskning menar att det finns samband mellan organisationsstorlek och lagöverträdelser, medan empirisk forskning inte funnit ett sådant samband. Andra forskare har framhållit att stora organisationers professionella expertis leder till bättre regelefterlevnad. Om ett företag har en komplex och byråkratisk organisation kan ledningen utnyttja denna genom att hävda att de inte är ansvariga för en lagöverträdelse, eftersom illegala medel används utan dess kännedom. Organisationens omgivning påverkar företaget genom att organisationens mål och strukturer anpassas till de begränsningar respektive möjligheter som omgivningen, d.v.s. leverantörer, konkurrenter, kunder etc., tillhandahåller.³⁰

2.2.3 Företagsstruktur som utgångspunkt för ansvarsplacering

Det finns forskare, exempelvis Mintzberg, som hävdar att företagets organisation påverkar om individuellt straffansvar eller straffansvar för själva organisationen är effektivast för att uppnå regelefterlevnad. Mintzberg delar in företagens struktur i fem olika typer. Den första benämns *The Simple Structure* och innebär inte mycket struktur över huvud taget. Ofta har den verkställande direktören i stor utsträckning direkt kontroll över de anställda och de anställda rapporterar ofta direkt till denna. När den yttersta kontrollen på detta sätt utövas av en enda person lämpar sig enligt Mintzberg individuellt straffansvar bäst. En annan struktur är den Mintzberg kallar *The Machine Bureaucracy*, vilken innebär att koordinering uppnås genom att arbetsprocessen standardiseras. För denna typ av struktur bör individerna som skapat standardiseringen och själva strukturen i sig omfattas av straffansvar. *The Professional Bureaucracy* innebär en standardisering av kunskaper. De som i första hand bör bli straffrättsligt ansvariga i sådana organisationer är de anställda.³¹

The Divisionalised Form består av flera halvautonoma entiteter som hålls samman genom en central administrativ ledning. Koordinering uppnås genom centralledningens kontroll över entiteternas prestationer. Även om det kan upplevas som att den största makten ligger hos entitetsledningarna visar empiriska undersökningar att centralledningen har makt på så sätt att den kan pressa entiteterna att uppnå ett visst resultat. När ledningen ställer krav som är svåra att uppnå utan att överträda lagen talar det för att företaget som sådant

²⁹ Lindgren och Theandersson s. 60.

³⁰ Lindgren och Theandersson s. 61–62.

³¹ Braithwaite och Fisse s. 105–106.

ska hållas straffrättsligt ansvarigt. Om en lagöverträdelse å andra sidan sker utan sådana påtryckningar från centralledningen bör själva entiteten som ett kollektiv ställas till svars, alternativt vissa individer inom den som har inverkan på själva beslutsprocessen.³²

Den sista strukturen Mintzberg nämner är *The Adhocracy*. Strukturen är uppbyggd för innovation och innebär att grupper av experter från olika discipliner sätts samman för olika projekt. Strukturen är till skillnad från övriga former informell och undviker standardisering för att uppnå koordinering. Flexibilitet och att grupperna konstant ändras leder till bevissvårigheter kring vem som ingick i gruppen och det kan vara svårt att hålla gruppen som kollektiv straffrättsligt ansvarig. Att hålla företagsledningen ansvarig är också svårt eftersom de ofta inte vet vad som pågår inom ramen för grupperna. Mintzberg, liksom andra forskare, hävdar att denna struktur kommer användas mer i framtiden eftersom den är bäst anpassad efter högteknologiska industrier. Problematiken kring ansvarsfördelning kommer då att växa i framtiden.³³

Mintzbergs förslag till ansvarsfördelning för olika strukturstyper kan inte tjäna mer än en indikation på vilken ansvarsform som är bäst anpassad i olika organisationstyper.³⁴

³² Braithwaite och Fisse s. 106.

³³ Braithwaite och Fisse s. 106–108.

³⁴ Braithwaite och Fisse s. 108–109.

3 Svensk rätt

3.1 Den straffrättsliga regleringen i miljöbalken

3.1.1 Miljöbrott

För miljöbrott döms den som i mark, vatten eller luft släpper ut ett ämne som typiskt sett eller i det enskilda fallet medför eller kan medföra antingen en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse, eller någon annan betydande olägenhet i miljön.³⁵ Även den som förvarar ett ämne eller avfall på ett sätt som kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som kan medföra någon annan betydande olägenhet i miljön hålls straffrättsligt ansvarig.³⁶ Av bestämmelsens ordalydelse framgår att såväl uppsåt som oaktsamhet är kriminaliserat. I propositionen betonas även att både aktiv handling och passivitet omfattas av brottsbeskrivningen, vilket även fått genomslag i själva straffbudet där neutrala formuleringar som exempelvis ”orsakar att det släpps ut” används i stället för ”släpper ut”.³⁷ I propositionen påpekas att det inte är någon större skillnad i straffvärdebedömningen mellan uppsåtligt brott och brott begångna genom oaktsamhet. Propositionen ger även uttryck för att samhället måste se mycket allvarligt på brottslighet som begås av oaktsamhet och som ligger nära gränsen för vad som är ett uppsåtligt brott, exempelvis om det är fråga om ett medvetet risktagande eller nonchalans. Som teoretisk utgångspunkt bör dock uppsåtligt brott bedömas strängare.³⁸

Bestämmelsen är alltså utformad så att en viss handling som kan leda till vissa oönskade effekter på miljön måste företas samt att vissa effekter ska ha inträffat eller skulle ha kunnat inträffa för att brottslig gärning ska föreligga. Den första situationen omfattar orsakande av utsläpp av ett ämne. Termen ”ämne” avgränsas enligt förarbetena inte enligt sättet det släpps ut på, utan det som har betydelse är ämnets egenskaper. Allt som omfattas av ”ämne” i normalt språkbruk inbegrips, däribland råvaror, stoff och substanser. De ämnen som omfattas av bestämmelsen är sådana som skadar eller kan skada skyddsintressena som miljöbrottet är avsett att skydda. Skadebedömningen

³⁵ 29 kap. 1 § 1 st 1 p. MB.

³⁶ 29 kap. 1 § 1 st 2 p. MB.

³⁷ Prop. 2005/2006:182 s. 58 och 141.

³⁸ Träskman s. 123.

görs utifrån vad som typiskt sett kan påverka ett skyddsintresse. På vilket sätt utsläppet sker eller om ämnet är sammanblandat med andra ämnen är utan betydelse för bedömningen.³⁹ I propositionen anges ämnen som enligt föreskrifter på kemikalieområdet är klassificerade som giftiga, frätande eller cancerframkallande som exempel på ämnen som typiskt sett kan medföra skador för djur, växter eller människors hälsa. Även ämnen som inte typiskt sett är farliga men som i det enskilda fallet medför eller kan medföra en förorening eller olägenhet omfattas dock av det straffbelagda området. För ämnen som till sina egenskaper typiskt sett innebär en risk för skada räcker det med att visa att ämnet släppts ut.⁴⁰ En bedömning av vad som är ett ämne som typiskt sett innebär en risk för skada görs utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Inom vissa områden finns det märkning och klassificering som kan vara hjälpsam vid den bedömningen, exempelvis på kemikalieområdet.⁴¹

Bestämmelsen är en blandning av ett skadedelikt och ett faredelikt. Skadedeliktet består i att någon företar en handling som medför en miljöförorening som är skadlig eller medför betydande olägenhet i miljön. Faredeliktet består i att skada inträffat eller att det funnits risk för skada. Det sistnämnda innebär att den konkreta risken för skadans inträffande inte behöver vara särskilt stor, utan det väsentliga är om det typiskt sett föreligger stora risker för skada eller olägenhet, så kallad abstrakt fara. Avgörande för bedömningen är om risken funnits vid tidpunkten för själva utsläppet och senare inträffade händelser är alltså utan betydelse. För straffbarhet är det tillräckligt att det går att konstatera att det utsläppta ämnets egenskaper är sådana att det i den aktuella miljön eller för den specifika miljörecipienten typiskt sett medför risk för skada.⁴²

Förarbetena klargör inte tydligt innebörden av ”ringa betydelse” och ”betydande olägenhet”. Det anges dock att undantaget för ringa fall tar sikte på bagatellartade förseelser och som exempel anges utsläpp av en mycket liten mängd av ett ämne som endast är av obetydlig farlighet. Det är i princip uteslutet att bedöma utsläpp av typiskt sett farliga ämnen som ringa. Som exempel på vad som är en betydande olägenhet anges förändringar i landskapsbilden, så som väsentligt ökad vassväxt i en sjö.⁴³ Motiven framhåller att ansvarsfrihet endast kan uppkomma när gärningen vid en samlad bedömning framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som är avsett att omedelbart skyddas.⁴⁴ Enligt Träskman bör man utgå från att bedömningen avseende ringa betydelse eller betydande olägenhet är objektiv och inte grundas på människors enskilda uppfattningar. Träskman framhåller även att eftersom

³⁹ Träskman s. 112; prop. 2005/06:182 s. 142.

⁴⁰ Prop. 2005/06:182 s. 60 och 142.

⁴¹ Karlmark s. 183.

⁴² Träskman s. 112–118.

⁴³ Prop. 2005/06:182 s. 142.

⁴⁴ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 529–530.

synen på miljöutsläpp skärpts bör tröskeln för bedömningarna vara lägre än tidigare.⁴⁵

Den andra situationen tar sikte på förvaring eller bortskaffande av avfall på ett sätt som kan leda till miljöföroreningar. På samma sätt som i den första situationen krävs det att farans omfattning inte endast är av ringa betydelse eller att åtgärden kan medföra annan betydande olägenhet, vilket även i detta fall är svårtolkat. Begreppen har samma betydelse som i 1p. i bestämmelsen.⁴⁶ Bortskaffande av avfall definieras enligt förarbetena som avfall som slutligt hanterats på det sätt som anges i bilaga 5 till avfallsförordningen (2001:1063). Att lämna avfall till någon som är behörig att ta hand om det eller att bortskaffa avfall i enlighet med existerande regler omfattas inte av det straffbelagda området. Det sistnämnda är en konsekvens av att undantag från det kriminaliserade området görs om behörig myndighet givit sitt godkännande eller att beteendet är allmänt vedertaget.⁴⁷

Vid förvaring av avfall är avsikten att det straffbara området ska omfatta bl.a. situationer då någon exempelvis deponerat ett bristfälligt emballerat miljöfarligt material utan avsikt att befatta sig med det igen.⁴⁸ När det gäller förvaringsfallen är det av vikt att avgöra vem som är ansvarig för förvaringen. Ofta uppstår den miljöskadliga eller miljöfarliga situationen till följd av underlåtenhet, vilket gör att garantläran är tillämplig. Bestämmelsen om förvaring eller bortskaffande av avfall är ett rent faredelikt eftersom det är straffbart så fort handlingen begås på ett sätt som kan medföra en förorening.⁴⁹

3.1.2 Grovt miljöbrott

I den svenska regleringen ingår även grovt miljöbrott. Vid bedömningen om brottet ska anses som grovt ska särskilt beaktas om det har medfört eller kunnat medföra varaktiga skador av stor omfattning, om gärningen annars varit av särskilt farlig art eller innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag. Om gärningspersonen, när det krävts särskilt uppmärksamhet eller skicklighet, gjort sig skyldig till försummelse av allvarligt slag är det också något som ska beaktas särskilt.⁵⁰ Uppräkningen är inte fullständig, utan utgör exempel.⁵¹ En indikation på att brottet är av särskilt farlig art eller innefattat ett medvetet risktagande kan vara att brottet skett systematiskt. Även miljöbalkens hänsynsregler i 2 kap. MB, så som kunskapskravet och försiktighetsprincipen,

⁴⁵ Träskman s. 112–118.

⁴⁶ Prop. 2005/06:182 s. 142.

⁴⁷ Prop. 2005/06:182 s. 61.

⁴⁸ Prop. 1980/81:108 s. 115.

⁴⁹ Träskman s. 118–122.

⁵⁰ 29 kap. 1 § 2 st. MB.

⁵¹ Sylten, Karnov, JUNO, kommentaren till 29 kap. 1 § MB, hämtad 2021-09-27.

kan vara vid hjälp vid bedömningen.⁵² Det är av vikt att framhålla att även brott begånget av oaktsamhet kan bedömas som grovt miljöbrott.⁵³ Försök eller förberedelse till grovt miljöbrott är också straffbelagt.⁵⁴

3.1.3 Undantag och straffskala

Om behörig myndighet tillåtit förfarandet, om förfarandet är allmänt vedertaget eller med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt, döms inte till ansvar.⁵⁵ Vad gäller tillståndsendantaget handlar det oftast om situationer där det krävs myndighetstillstånd för att få utföra gärningen eller åtgärder som vidtas inom ramen för ett dispensbeslut. Undantaget är nödvändigt med hänsyn till att miljöretten är utformad på ett sätt där miljöfarlig och miljöskadlig verksamhet kan vara tillåten då den bedrivs med stöd av tillstånd. Träskman framhåller att undantaget för vedertagna eller försvarliga förfaranden kan verka märkligt, men undantaget avser egentligen gärningar som inte är gärningsculpösa eller som är socialt accepterade. Mot bakgrund av detta anser Träskman att undantaget är onödigt.⁵⁶

Straffskalan för miljöbrott av normalgraden är böter eller fängelse i högst två år.⁵⁷ Grovt miljöbrott aktualiserar en straffskala på fängelse i lägst sex månader och högst sex år.⁵⁸ Förarbetena framhåller att miljöbrott ska ses som allvarligt och att straffvärdet ofta är sådant att fängelse bör väljas som straff. Det är viktigt att straffbestämmelserna uppfyller de högt ställda kraven på förutsebarhet och rättssäkerhet.⁵⁹ HD har emellertid uttryckt att miljöbrott inte är ett artbrott.⁶⁰ I propositionen till nuvarande miljöbrottsbestämmelse anges att miljöbrott där böter inte anses vara tillräckligt straff, trots att gärningens straffvärde i sig motiverar ett bötesstraff, kan vara exempelvis överutsläpp som motiveras av ekonomiska skäl.⁶¹ Om någon som ådragit sig ansvar frivilligt har avvärjt fara eller skada innan en avsevärd olägenhet har uppkommit får personen dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet.⁶²

⁵² Jfr 2 kap. 2 och 3 §§ MB.

⁵³ Prop. 2005/06:182 s. 141 och 143; Träskman s. 124.

⁵⁴ 29 kap. 1 § 3 st. MB.

⁵⁵ 29 kap. 1 § 4 st. MB.

⁵⁶ Träskman s. 125–126.

⁵⁷ 29 kap. 1 § 1 st. MB.

⁵⁸ 29 kap. 1 § 2 st. MB.

⁵⁹ Prop. 2005/06:182 s. 57; Träskman s. 126.

⁶⁰ NJA 2005 s. 263 (på s. 257).

⁶¹ Prop. 1997/98:45 s. 528.

⁶² 29 kap. 14 § MB.

3.1.4 Kriminaliseringens syfte

För att det system som skyddar den yttre miljön ska vara effektivt krävs det att överträdelser av gällande regler sanktioneras genom straff eller andra påföljder. Att miljöbrottsbestämmelsen delvis utformats som ett faredelikt har sin grund i att det ofta är svårt att säga vilka framtida miljöskadliga effekter som kan uppstå. Eftersom det finns en insikt om att det är av vikt att långsiktigt förebygga hot mot miljön ansågs det när miljöbrottsbestämmelsen utformades angeläget att bestämmelsen kunde tillämpas även när det saknades fullständig teknisk bevisning om framtida effekter.⁶³

3.2 Miljöbrottets förhållande till övriga miljöbalken

3.2.1 Hållbar utveckling

Målet när miljöbalken infördes var att samordna de 15 författningar som tidigare utgjort den miljörettsliga regleringen samt skapa ett bättre verktyg för genomförande av miljö- och resurspolitik. Grundtanken med miljöbalken var även att den skulle utgöra en sammanhållen reglering för hela miljöområdet.⁶⁴ Nuvarande lagtext uttrycker att kommande generationer ska tillförsäkras en god livsmiljö och att naturen har ett egenvärde samt att människorna har ett förvaltaransvar. Balken syftar till att främja en hållbar utveckling, vilket är styrande för tillämpningen av alla balkens bestämmelser. Råder det tveksamhet ska övriga bestämmelser alltså tillämpas så att hållbar utveckling främjas i största möjliga mån.⁶⁵ Nationella miljömål ger enligt förarbetena ledning kring vad hållbar utveckling är.⁶⁶

Att få ner utsläpp under nivåer som hotar människors hälsa eller ekosystem är grundläggande i det nationella arbetet för att uppnå en hållbar utveckling. Andra viktiga faktorer för att åstadkomma en hållbar utveckling är förverkligandet av effektiv resursanvändning, hållbar försörjning för att säkra ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga samt utformning av markanvändning och samhällsbyggande som värnar om välfärd även för kommande generationer.⁶⁷

⁶³ Prop. 1980/81:108 s. 8 och 12.

⁶⁴ Karlmark s. 160.

⁶⁵ 1 kap. 1 § MB.

⁶⁶ Prop. 1997/98:45 s. 154 och 158; Karlmark s. 161.

⁶⁷ Prop. 1997/98:45 s. 154 och 156.

3.2.2 Krav- och hänsynsregler

2 kap. MB stadgar allmänna hänsynsregler innebärande en skyldighet att beakta allmänna principer i all typ av arbete som regleras i MB. Exempel på sådana principer är försiktighetsprincipen, kretsloppsprincipen och produktvalsprincipen. Bestämmelsernas syfte är framför allt att förhindra att miljön påverkas negativt och att öka miljöhänsynen. Hänsynsreglerna påverkar bl.a. tillståndsprövningen.⁶⁸ Alla som bedriver eller avser att bedriva verksamhet eller vidta en åtgärd när frågor om tillåtlighet, tillstånd, godkännande och dispens prövas ska visa att de iakttar förpliktelser som följer av 2 kap. Även när sådana villkor prövas som inte avser ersättning samt vid tillsyn enligt MB gäller denna skyldighet. Detsamma gäller för den som bedrivit verksamhet som kan antas ha orsakat skada eller olägenhet för miljön.⁶⁹ Med åtgärd menas inte sådan åtgärd som är av försumbar betydelse i det enskilda fallet. Med gärningar av försumbar betydelse avses gärningar som helt saknar eller endast har marginell betydelse för miljön eller människors hälsa. Även åtgärder som med hänsyn till sin karaktär inte bör omfattas av rättsligt bindande hänsynsregler avses.⁷⁰ I bestämmelsen inryms en bevisbörderegler, denna gäller dock inte straffrättsliga bedömningar där åklagaren fortfarande har bevisbördan.⁷¹

Hänsynsreglerna gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid bedömningen ska särskilt beaktas nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnader för sådana åtgärder.⁷² Det ska alltså vid tillämpning av hänsynsreglerna göras en avvägning mellan nytta och kostnader som innebär att kraven ska vara miljömässigt motiverade, men inte ekonomiskt orimliga.⁷³

3.2.3 Tillsyn- och tillståndsregler

Verksamhetsutövare har ett ansvar att själva bedöma, kontrollera och förebygga miljöproblem.⁷⁴ Ansvaret innebär att var och en i varje situation ska fundera kring om det är uteslutet att negativa miljöeffekter kan uppstå, om det finns en skyldighet att ta reda på sannolikheten för miljöeffekter, vilka effekter det kan röra sig om och hur allvarliga och omfattande de kan bli. Dessutom ska slutligen utredas vad det finns för möjlighet att förebygga eller

⁶⁸ Karlmark s. 163.

⁶⁹ 2 kap. 1 § MB.

⁷⁰ 2 kap. 1 § 2 st. MB.

⁷¹ Karlmark 163–164.

⁷² 2 kap. 7 § MB.

⁷³ Karlmark s. 167.

⁷⁴ 26 kap. 19 § MB.

reducera dem. Om det inte är orimligt ska åtgärder vidtas för att reducera effekterna till en acceptabel nivå.⁷⁵

Regeringen har möjlighet att förelägga vissa verksamheter att göra en anmälan eller ansöka om tillstånd innan verksamheten får bedrivas.⁷⁶ I annat fall får en verksamhet som medför betydande risk för föroreningar eller andra olägenheter för människors hälsa eller miljö av tillsynsmyndigheten föreläggas att ansöka om tillstånd.⁷⁷

Tillståndsprövningen i MB sker mot bakgrund av sökandens utredning för att prövningsmyndigheten ska kunna kontrollera att kraven i MB:s regler uppfylls. Meddelas tillstånd ska tillståndet avgränsas tydligt så att det objektivt går att bedöma när en överträdelse skett. Det innebär att villkoren ska vara exakta, tydliga och konkreta samt kunna kopplas till olika miljömål. Villkoren ska även vara kopplade till verksamheten och se till att bevara miljöskydd, hälsoskydd, biologisk mångfald men även uppmuntra till god resurshållning och hushållning med material. Tillsynsmyndighetens, och även domstolarnas, arbete underlättas om villkoren är tydligt och konkret utformade.⁷⁸ Tillsynsmyndigheten ska fortlöpande bedöma om villkoren är tillräckliga om det gäller bl.a. miljöfarlig verksamhet.⁷⁹ Myndigheten ska dessutom anmäla överträdelser av MB:s bestämmelser till Polis- eller Åklagarmyndigheten om det finns misstanke om brott.⁸⁰ Det innebär inte att tillsynsmyndigheten ska göra en bedömning avseende sannolikheten för en fällande dom eller göra en bedömning om överträdelsen ska anses vara ringa. Inte heller ska den bedöma vem som kan hållas ansvarig eller om det föreligger uppsåt eller oaktsamhet. Brottsmisstanken behöver inte vara särskilt stark för att anmälningsplikten ska inträda.⁸¹

En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som är nödvändiga i ett enskilt fall för att MB:s föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats m.h.a. MB ska efterlevas.⁸² Åtgärderna inte får vara mer ingripande än vad som är behövligt i det enskilda fallet.⁸³ Beslut om föreläggande får kombineras med vite.⁸⁴ Vitesföreläggande får ofta verkan fortare än straffsanktioner och tvingar fram konkreta lösningar.⁸⁵ Omfattas gärningen av en

⁷⁵ Karlmark s. 169.

⁷⁶ 9 kap. 6 § MB.

⁷⁷ 9 kap. 6 a § MB.

⁷⁸ Karlmark s. 169.

⁷⁹ 26 kap. 1 § 2 st. 3 p. MB.

⁸⁰ 26 kap. 2 § MB.

⁸¹ Karlmark s. 170–171.

⁸² 26 kap. 9 § MB.

⁸³ 26 kap. 9 § 2 st. MB.

⁸⁴ 26 kap. 14 § MB.

⁸⁵ Karlmark s. 173.

överträdelse av ett vitesföreläggande får dock inte straff åläggas för gärningen.⁸⁶

3.2.4 Miljösanktionsavgift

Regeringen får meddela föreskrifter om att miljösanktionsavgift ska betalas bl.a. av den som påbörjat en tillståndspliktig eller anmälningspliktig verksamhet utan erforderligt tillstånd eller den som åsidosätter villkor i ett tillstånd.⁸⁷ Avgiftens storlek ska vara minst 1 000 kronor och maximalt 1 000 000 kronor. När storleken på avgiften bestäms ska överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse överträdelsen avser beaktas.⁸⁸ Till skillnad från när straff döms ut krävs inte uppsåt eller oaktsamhet vid utdömande av miljösanktionsavgift.⁸⁹ Tillsynsmyndigheten beslutar om miljösanktionsavgift.⁹⁰

Regeringen har meddelat föreskrifter om vilka överträdelser som kan medföra skyldighet att betala miljösanktionsavgift. Det ska inte i närmare detalj redogöras för regleringen, men nämnas ska att olika typer av verksamheter som kan leda till utsläpp av miljöfarliga ämnen omfattas av regleringen.⁹¹

Sanktionsavgifter är en påföljd vid överträdelse av vissa författningsbestämmelser och påminner om böter. De har ofta både en repressiv och vinstelimineringande funktion och kan ibland överstiga de bötesbelopp som kan bli aktuella för brott av liknande art. Sanktionsavgifter kan vara effektivare än straff eftersom påförandet är enkelt, snabbt och billigt samt att betalningsskyldighet inte förutsätter personlig skuld eller andra straffrättsliga krav. Det brukar framför allt användas för att öka regelbundenheten inom vissa områden.⁹²

3.3 Företagaransvar

3.3.1 Allmänt

I den svenska rättsordningen kan endast fysiska personer hållas straffrättsligt ansvariga. Om åtgärder vidtas av olika personer och det är den sammanlagda effekten av dessa åtgärder som är klandervärda kan effekten bli att ingen kan dömas till ansvar eftersom varje persons del är av ringa betydelse. I svensk rätt finns inte heller något straffrättsligt principalansvar så att en företagsle-

⁸⁶ 29 kap. 11 § 3 st. MB.

⁸⁷ 30 kap. 1 § MB.

⁸⁸ 30 kap. 1 § 2 st. MB.

⁸⁹ 30 kap. 2 § MB.

⁹⁰ 30 kap. 3 § MB.

⁹¹ Jfr exempelvis 10 kap. 1 § förordning (2012:259) om miljösanktionsavgifter

⁹² SOU 1997:127 s. 151–153.

dare kan hållas ansvarig för brott som begås av anställda i näringsverksamheten. Företagsledaren kan emellertid straffas för egna begångna gärningar om de objektiva och subjektiva förutsättningarna är uppfyllda.⁹³

I dagsläget har principerna om företagaransvar stöd i praxis och doktrin. I samband med att straffansvar för juridiska personer utreddes år 1997 ansågs det finnas starka skäl att överväga om principerna om företagaransvar borde ges konkret lagstöd. Utredaren ansåg att en faktor som talade för lagstöd var vikten av legalitetsprincipen inom straffrätten. Därutöver betraktades företagaransvaret som viktigt för straffsystemet, framför allt eftersom den näringsreglerade lagstiftningen förväntades växa framöver. Ytterligare en faktor var att det skulle bli mer pedagogiskt för personer som berördes av principerna om det fanns lagstiftning.⁹⁴ Regeringen ansåg dock inte att principerna borde ges uttryckligt lagstöd eftersom det inte fanns tillräckliga skäl.⁹⁵

Företagaransvaret innebär att den som driver näringsverksamhet ansvarar för straffbelagda gärningar som begås inom verksamheten om han eller hon genom underlåtenhet åsidosätter sin tillsynsplikt och brottet därigenom möjliggörs eller underlättas.⁹⁶ Tanken med företagaransvaret är att det straffrättsliga ansvaret bör ligga hos den som har bäst förutsättningar att motverka lagöverträdelse inom en verksamhet genom ändamålsenlig ledning, kontroll av verksamheten och organisation.⁹⁷

Företagaransvaret innebär inte en utvidgning av det straffbelagda området eftersom personen som bär ansvaret måste uppfylla samma kriterier som om det vore en ”vanlig” gärning. Vem som är ansvarig inom verksamheten beror på hur den rättsliga regleringen ser ut vad gäller fördelning av befogenheter för den specifika associationsrättsliga formen.⁹⁸ Inom ett aktiebolag är det främst styrelsen och den verkställande direktören som är ansvariga enligt principerna om företagaransvar.⁹⁹ Företagaransvaret är ett slags garantansvar där företagaren genom att åsidosätta sin tillsyns- eller kontrollplikt anses vara medgärningsperson.¹⁰⁰

⁹³ Karlmark s. 20.

⁹⁴ SOU 1997:127 s. 212.

⁹⁵ Prop. 2005/06:59 s. 57–59.

⁹⁶ Karlmark s. 20.

⁹⁷ SOU 1997:127 s. 105.

⁹⁸ Karlmark s. 20–21.

⁹⁹ SOU 1997:127 s. 117.

¹⁰⁰ Holmquist s. 79.

3.3.2 Ansvarsfördelning inom ett aktiebolag

3.3.2.1 Styrelsen

Inom ett aktiebolag är det styrelsen som ansvarar för bolagets organisation och förvaltning av bolagets angelägenheter.¹⁰¹ Styrelsen ska även fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation, samt hela koncernens ekonomiska situation om bolaget ingår i en sådan.¹⁰² Styrelsen ska se till att bolagets organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt.¹⁰³

Huvudregeln är att styrelsen är beslutsför om mer än hälften av ledamöterna, eller det antal som föreskrivs i bolagsordningen, är närvarande.¹⁰⁴ Den mening som får mer än hälften av de närvarande rösterna vid sammanträdet gäller, om inte särskild röstmajoritet föreskrivs i bolagsordningen. Det krävs dessutom, om styrelsen inte är fulltalig, att de som röstar för beslutet utgör mer än en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter, såvida inte annat framgår av bolagsordningen.¹⁰⁵

Även om fördelning av ansvaret skett kan hela styrelsen, eller i vart fall fler ledamöter än den som faktiskt agerat, hållas straffrättsligt ansvariga. Det kräver dock vetskap eller en anledning att misstänka brister samt att ledamöterna underlåtit att ingripa. Om styrelsen inte vidtagit åtgärder särskilt ämnade att trygga att verksamheten bedrivs på ett lagligt sätt torde enligt Karlmark brister i tillsyn och kontroll från styrelsen medföra ansvar även om bristerna berott på exempelvis förståelig okunnighet om lagstiftningens krav eller verksamhetens faktiska innehåll.¹⁰⁶ HD har uttalat att den som åtar sig uppdraget att vara styrelseledamot inte kan åberopa att uppdraget endast varit av formell natur för att undkomma de förpliktelser som annars följer av ett ledamotskap.¹⁰⁷ Styrelsens arbete leds av en ordförande som har i uppgift att bevaka att styrelsen fullgör sina uppgifter.¹⁰⁸

3.3.2.2 Verkställande direktör

Om en verkställande direktör har utsetts att sköta den löpande förvaltningen agerar denne på riktlinjer och anvisningar från styrelsen.¹⁰⁹ Styrelsen är alltså

¹⁰¹ 8 kap. 4 § ABL.

¹⁰² 8 kap. 4 § 2 st. ABL.

¹⁰³ 8 kap. 4 § 3 st. ABL.

¹⁰⁴ 8 kap. 21 § ABL.

¹⁰⁵ 8 kap. 22 § ABL.

¹⁰⁶ Karlmark s. 26–28.

¹⁰⁷ NJA 1974 s. 297 (på s. 302).

¹⁰⁸ 8 kap. 17 § ABL.

¹⁰⁹ 8 kap. 29 § ABL.

aktiebolagets högsta styrande organ och är ytterst ansvarig för bolagets verksamhet. Den verkställande direktören kan emellertid utan styrelsens bemyndigande vidta åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av ovanligt slag eller av stor betydelse. Det kräver dock att styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolaget. Vidtas en sådan åtgärd ska styrelsen underrättas så snart som möjligt.¹¹⁰ Den verkställande direktören ska även vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bolagets bokföring ska fullgöras i överensstämmelse med lag och för att medelsförvaltningen ska skötas på ett tryggt sätt, vilket ingår i ansvaret för den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören ska också se till att verksamheten har de tillstånd som krävs och att den inte överskrider de villkor som meddelats.¹¹¹ Det är därför vanligt att den verkställande direktören drabbas av straffrättsligt ansvar om denne inte delegerat ansvaret vidare åt en anställd.¹¹²

3.3.2.3 Faktiskt företrädare

Utöver att straffrättsligt ansvar kan åläggas styrelseledamöter eller den verkställande direktören kan även någon annan som helt eller delvis utövar den faktiska ledningen i ett aktiebolag hållas ansvarig, en s.k. faktiskt företrädare. Den faktiska företrädarens ansvar framgår inte av den formella ordningen, utan av företrädarens handlande. Både den faktiska företrädaren och styrelsen kan hållas straffrättsligt ansvariga i situationer då den faktiska företrädaren företagit en handling. Om styrelsen delegerar uppgifter till en eller flera styrelseledamöter måste styrelsen fortlöpande kontrollera om delegationen kan upprätthållas, vilket innebär att styrelsen måste försäkra sig om att den som tagit på sig ansvaret också fullgör sina uppgifter. Om styrelsen inte följer upp att en ledamot fullgör uppgifterna kan hela styrelsen bli ansvarig för skador som i första hand beror på en enskild ledamot.¹¹³

3.3.2.4 Delegation

3.3.2.4.1 Allmänt

Mer omfattande verksamheter kräver ofta att arbetsuppgifter delegeras från ledningen. I vissa fall medför en sådan delegation att det straffrättsliga ansvaret förflyttas. För att det straffrättsliga ansvaret ska överföras krävs att det föreligger ett behov av delegation, att mottagaren är relativt självständig och kompetent samt att delegationen är tydlig.¹¹⁴

¹¹⁰ 8 kap. 29 § 2 st. ABL.

¹¹¹ 8 kap. 29 § 3 st. ABL.

¹¹² Karlmark s. 31.

¹¹³ Karlmark s. 29–30.

¹¹⁴ Karlmark s. 55.

3.3.2.4.2 Behov

Ett behov kan finnas om verksamheten exempelvis är omfattande och ledningen inte har några praktiska möjligheter att övervaka den. Ett annat exempel är att verksamheten bedrivs på flera orter. Ett behov kan också finnas då ledningens kompetens inom ett visst område brister. Det kan då finnas behov av att delegera vissa arbetsuppgifter till en person med kompetens på området.¹¹⁵

3.3.2.4.3 Självständig ställning och kompetens

Den som får arbetsuppgifterna delegerade till sig måste även ha tillräckliga befogenheter och ekonomiska resurser, eftersom personen annars inte självständigt kan vidta de nödvändiga åtgärderna. Exempel på personer som ofta har en självständig ställning gentemot ledningen är platschefer, verkstadschefer och produktionschefer. Ledningen måste även se till att den som tar emot delegationen har tillräcklig erfarenhet, utbildning och yrkesskicklighet för att kunna utföra arbetsuppgifterna. Inbegripet i detta finns också ett krav på att den som får arbetsuppgifterna delegerade till sig ska vara kompetent nog att leda den delen av verksamheten. Den som delegerar arbetsuppgifterna har ansvaret för att kompetenskravet är uppfyllt, vilket innebär att det straffrättsliga ansvaret stannar på den personen om så inte skulle vara fallet.¹¹⁶

3.3.2.4.4 Tydlighet

Kravet på tydlighet innebär att det inte ska vara någon tvekan om vem som fått ansvaret delegerat till sig eller om personen är överordnad, underordnad eller sidoordnad. Den som mottar delegationen måste även upplysas om delegationens innebörd, inklusive om den kan medföra straffrättsligt ansvar. Är detta inte uppfyllt har det straffrättsliga ansvaret inte överflyttats. Detsamma gäller om det finns oklarheter gällande ansvarsfördelningen. Om en sådan situation uppstår är det utan betydelse att den som mottagit delegationen agerat oaktsamt, personen bär ändå inte straffrättsligt ansvar. Ett sätt att motverka oklarheter är att delegation sker skriftligt, även om det inte är ett krav.¹¹⁷ HD har fastställt att en särskild avdelning för uppföljning av att olika miljöbestämmelser efterlevs och andra liknande åtgärder är för obestämt för att leda till ansvarsbefrielse för ledningen enligt reglerna om delegation. I rättsfallet bedömdes den verkställande direktören vara ytterst ansvarig.¹¹⁸

¹¹⁵ Karlmark s. 55.

¹¹⁶ Karlmark s. 56–57.

¹¹⁷ Karlmark s. 60–61.

¹¹⁸ NJA 2002 s. 607 (på s. 612).

3.3.2.4.5 Ledningens ansvar vid delegation

Att en korrekt delegation skett hindrar inte att ledningen kan göras ansvarig för lagöverträdelser som de själva begått avsiktligt. Dessutom krävs för att en delegation ska hindra straffrättsligt ansvar att den respekteras. Skulle den som delegerat ansvaret själv fatta beslut gällande de delegerade arbetsuppgifterna riskerar personen att själv hållas ansvarig som om delegationen inte skett. Har personen som delegerat arbetsuppgifterna insett eller borde insett att mottagaren av delegationen inte skött sina uppgifter eller på annat sätt inte följt anvisningar för verksamheten måste ett ingripande ske. Ingriper inte personen finns risk för att den själv ådrar sig straffrättsligt ansvar. Personen kan sägas ha ett ansvar att ingripa redan vid misstanke om att något inte står rätt till.¹¹⁹

3.3.3 Olika former av företagaransvar

Företagaransvaret kan delas in i ett direkt och ett indirekt företagaransvar. Den som har ett direkt företagaransvar är fullt ansvarig för sin passivitet. Den som endast har ett indirekt företagaransvar är dock endast ansvarig om hans eller hennes uppsåt omfattar det handlingsbrott som har begåtts. Om personen har brutit i tillsynen av oaktsamhet kan han eller hon göras straffrättsligt ansvarig endast om oaktsamheten består i en underlåtelse att kontrollera och ingripa, trots att anledning till misstanke om missförhållanden funnits. Gällande aktiebolag är det i princip de som enligt lag ansvarar för förvaltning och organisation som har direkt företagaransvar. En faktisk företrädare har också direkt företagaransvar. Arbetsfördelning mellan personer med företagaransvar kan leda till att en person som är ansvarig för brott inom ett visst område har ett direkt företagaransvar, medan de övriga endast har ett indirekt företagaransvar. Om ansvaret delegeras nedåt i verksamheten på ett korrekt sätt förflyttas det direkta företagaransvaret och ledningen blir endast indirekt ansvarig. Ett legalt företagaransvar kan dock aldrig delegeras bort. För aktiebolag innefattar det legala företagaransvaret bl.a. styrelsens skyldighet att svara för tillsyn över bolagets medelförvaltning, bokföring och andra ekonomiska förhållanden.¹²⁰

3.3.4 Ett tillämpningsexempel

I en dom från Göta hovrätt från 2017 yrkade åklagaren ansvar för en privatperson p.g.a. att förvaring av oljefraktioner, tungmetaller och lösningsmedel skett på en fastighet. Så hade skett utan att behörig myndighet tillåtit förfä-

¹¹⁹ Karlmark s. 69.

¹²⁰ Holmquist s. 83–84 och 93.

randet. Frågan i målet var bl.a. om privatpersonen, i egenskap av verkställande direktör och miljöansvarig för bolaget som förvärvat fastigheten, uppsåtligt eller av oaktsamhet låtit förvara avfallet. Förvaringen av det miljöfarliga avfallet hade påbörjats innan företaget förvärvade fastigheten, men inga åtgärder hade vidtagits för att avbryta förvaringen. Enligt hovrätten hade förvaringen skett på en sådan plats och under sådana förhållanden att privatpersonen, när han inte upptäckte den miljöfarliga förvaringen och sedan inte vidtog lämpliga åtgärder för att avbryta denna, måste anses ha brustit i sina skyldigheter. Privatpersonen dömdes i egenskap av företagets ställföreträdare för att av oaktsamhet ha brustit i tillsyn och kontroll av verksamheten genom att förvara miljöfarligt avfall på bolagets fastighet.¹²¹

3.4 Företagsbot

3.4.1 Förutsättningar

På yrkande av allmän åklagare ska ett företag åläggas företagsbot för brott om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter. Brottet måste begåtts i utövningen av näringsverksamhet, offentlig verksamhet som kan jämföras med näringsverksamhet eller annan verksamhet som företag bedriver om brottet varit ägnat att leda till ekonomisk fördel för företaget.¹²² Företagsboten har samma syfte som ett straff, men är i stället en särskild rättsverkan av brott. Innebörden av detta är att det är en författningsreglerad följd av ett brott som inte är en brottspåföljd och inte medför skyldighet att betala skadestånd.¹²³

Det är inte nödvändigt att någon gärningsperson identifieras eller åtalas för brottet, även om det kan bli svårt att konstatera uppsåt till brott med en oidentifierad gärningsperson. Det är i en situation där gärningspersonen är oidentifierad troligare att företagsbot utdöms vid ett oaktsamhetsbrott, där det utan tvekan är möjligt att konstatera att någon inom företaget handlat vårdslöst utan att man vet vem.¹²⁴ Företagsbot ska också kunna utdömas när det är möjligt att utkräva företagaransvar.¹²⁵

För att brott ska anses vara begånget i verksamheten ska det ingå som ett led i den. Typiskt sett bör brottet ha en klar anknytning till den verksamhet som

¹²¹ Göta hovrätts dom i mål nr B 1159-16 meddelad den 10 februari 2017.

¹²² 36 kap. 7 § BrB.

¹²³ SOU 2016:82 s. 70.

¹²⁴ SOU 1997:127 s. 143.

¹²⁵ Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 7 § BrB, hämtad 2022-01-04.

bedrivs.¹²⁶ Brotts mot näringsreglerade författningar som begås av personer i företag till vilka författningarna riktar sig till är oftast att se som brott inom verksamheten. Även överträdelser av centrala straffbestämmelser i BrB kan bedömas som brott i verksamheten. Gärningspersonens och brottets anknytning till näringsidkarens verksamhet sägs vara det som är avgörande.¹²⁷ När det talas om ”ekonomisk fördel” avses en intäkt eller insparad kostnad. Den brottsliga gärningen ska ha varit ägnad att bereda den juridiska personen en fördel, men gärningen behöver inte ha syftat till att en sådan fördel ska uppstå. Brottet behöver inte heller faktiskt leda till någon ekonomisk fördel.¹²⁸

För att företagsbot ska utdömas krävs också att företaget inte gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, alternativt att brottet har begåtts av en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller fatta beslut på dess vägnar. Personer som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten omfattas också.¹²⁹

Allmänt hållna regler, så som föreskrifter om att de anställda ska iaktta de lagar som gäller på området, är normalt inte tillräckligt för att undgå ansvar. Det borde i stället krävas att föreskrifter, för att kunna vara ansvarsbefriande, är konkretiserade och preciserade. Vidare bör det krävas att föreskrifterna är ändamålsenliga i förhållande till deras syfte och att de uppnår den kontroll som krävs. För ansvarsfrihet bör dessutom, oavsett om särskilda föreskrifter utfärdats eller inte, krävas att verksamheten organiserats så att det på ett rimligt sätt går att kontrollera att verksamheten bedrivs lagenligt. Överträds säkerhetsföreskrifter systematisk inom en verksamhet p.g.a. bristande kontroll är det utan betydelse att föreskrifter utfärdats. Brottet bör vidare ställas i relation till företagets ordinarie verksamhet. Ett alltför avlägset brott i förhållande till verksamheten kan leda till att företagsbot inte ska utdömas. Rutiner och kontroller måste upprätthållas av alla, men eftersom vissa personer har större befogenheter inom ett företag finns skäl för ett utökat ansvar för dessa. Personer i ledande ställning kan ha större möjligheter att uppnå personlig vinning genom överträdelser. Lagrummet är även tillämpligt när någon inom personkretsen anses vara ansvarig enligt principerna om företagaransvar. Med en person i ledande ställning menas framför allt företagets ledning eller någon som under självständigt ansvar rapporterar direkt till ledningen, och på

¹²⁶ Prop. 1985/86:23 s. 28; Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 7 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹²⁷ SOU 1997:127 s. 143–144; Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 7 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹²⁸ SOU 2016:82 s. 332.

¹²⁹ 36 kap. 7 § 2 st. BrB.

så sätt kan sägas ha ett ansvar för att verksamheten bedrivs på ett lagenligt sätt.¹³⁰

Företag definieras som enskilda näringsidkare och juridiska personer.¹³¹ Företagsbot tillämpas inte om brottet är riktat mot företaget, vilket tar sikte på brott där företaget är målsäganden.¹³² När ett företag åläggs företagsbot för flera brott ska rätten besluta om en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten.¹³³

3.4.2 Företagsbots påverkan på enskilt straffansvar i vissa fall

Om ett brott som kan leda till talan om företagsbot har begåtts av oaktsamhet och inte kan antas leda till annan påföljd än böter, får brottet åtalas endast om det är påkallat ur allmän synpunkt.¹³⁴ Åtal kan vara påkallat ur allmän synpunkt om brottet gränsar till ett sådant straffvärde där påföljden bör bli annan än böter eller om brottet förövats genom medveten oaktsamhet på ett systematiskt sätt vid upprepade tillfällen. Det kan också vara påkallat ur allmän synpunkt om brottet inneburit särskilt allvarliga risker i förhållande till straffbudets skyddssyfte. Ett argument för att ha begränsad åtalsrätt vid sådana brott är att det kan bli oproportionerliga sanktioner för brottet eftersom någon kan åläggas straffrättsligt ansvar samtidigt som företagsbot döms ut. Ytterligare ett argument är att straffansvar med stöd i företagansvaret närmar sig ett strikt och vikarierande ansvar. Den enskilda personen har ofta i praktiken, särskilt vid oaktsamhetsbrott, inte haft stora möjligheter att påverka situationen och det är därför rimligare att företaget får bära ansvaret. Regeln innebär i korthet att företagets ansvar blir primärt i förhållande till ansvaret för enskilda personer inom verksamheten. Det krävs inte att någon talan om företagsbot väckts för att bestämmelsen ska få genomslagskraft. Om åtalet är påkallat ur allmän synpunkt har åklagaren däremot absolut åtalsplikt.¹³⁵ Det gäller däremot inte om åklagaren bedömer att det finns skäl att efterge företagsboten.¹³⁶

¹³⁰ Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 7 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹³¹ 36 kap. 7 § 3 st. BrB

¹³² 36 kap. 7 § 4 st. BrB; Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 7 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹³³ 36 kap. 8 § 1 st. BrB.

¹³⁴ 36 kap. 10 a § BrB.

¹³⁵ 20 kap. 6 § RB; Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 10 a § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹³⁶ SOU 2016:82 s. 70.

3.4.3 Företagsbotens storlek

3.4.3.1 Huvudregeln

När företagsbotens storlek fastställs ska först ett sanktionsvärde om lägst 5 000 kronor och högst 10 000 000 kronor bestämmas. Sanktionsvärdet fastställs med utgångspunkt i straffvärdet och särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit, samt till brottslighetens förhållande till verksamheten. Skälig hänsyn ska även tas till om företaget tidigare ålagts företagsbot.¹³⁷ Företagsbotens storlek bestäms till sanktionsvärdet om inte annat sägs i 36 kap. 9–10 §§ BrB.¹³⁸ Det nämns inte i förarbetena hur brottets straffskala ska beaktas, men HD har uttalat att det bör stå klart att lagstiftaren avsett att brottets allvar ska få betydelse för företagsbotens storlek.¹³⁹

Straffvärdebedömningen tar sin utgångspunkt i de principer som anges i 29 kap. 1 § BrB. Skadan eller faran bedöms i förhållande till verksamheten, vilket betonar att företagsboten är verksamhetsrelaterad och inte personrelaterad. Subjektiva faktorer, exempelvis att brottet begåtts uppsåtligen, ges därför inte en lika framträdande roll som mer objektiva faktorer.¹⁴⁰ HD har framhållit att det i de fall skadan visserligen är liten, men faran för skada är hög, finns anledning att vid bedömningen av vilket belopp som ska dömas ut i större utsträckning beakta graden av fara snarare än den skada som faktiskt inträffat.¹⁴¹

Att särskild hänsyn ska tas till brottslighetens förhållande till verksamheten innebär att hänsyn ska tas till i vilken mån näringsidkaren kan klandras för brottsligheten. Även gärningspersonens ställning i företaget bör beaktas. Om företaget tidigare ålagts att betala företagsbot kan det tyda på att företagsledningen ignorerar problem i företaget. Hänsyn bör tas till företagets storlek. I större företag finns högre risk för upprepade överträdelser. Återfall kan därför inte alltid beaktas endast på grunden att företaget tidigare fått erlagga företagsbot, utan ofta måste även andra förutsättningar tillkomma. Sådana förutsättningar kan vara att tidigare företagsbot hänförs till likartade överträdelser.¹⁴² Har företaget tidigare erlagt företagsbot ska detta endast beaktas i försvårande riktning.¹⁴³

¹³⁷ 36 kap. 8 § 2 st. BrB.

¹³⁸ 36 kap. 8 § 3 st. BrB.

¹³⁹ NJA 2014 s. 139 I p. 12.

¹⁴⁰ Prop. 2018/19:164 s. 32; Prop. 2005/06:59 s. 35 och 62; Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 8 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹⁴¹ NJA 2014 s. 139 I p. 16.

¹⁴² Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 8 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹⁴³ Prop. 2005/06 s. 35–36.

Sverige har tidigare fått kritik från OECD för att maximibeloppet för företagsboten varit för lågt. Anledningen till kritiken var att maximibeloppet var otillräckligt för att uppnå effektivitet och avskräckning i förhållande till svenska företagsstruktur och ekonomi. Det påtalades att det fanns risk för att företag räknade in företagsbot som en ren affärskostnad.¹⁴⁴

3.4.3.2 Beloppet i praktiken

Den övre delen av sanktionsvärdeskalan bör dömas ut endast för den mest klandervärda brottsligheten, exempelvis grovt miljöbrott. Anledningen är att straffskalan har ett maximum på sex års fängelse och att ett straffvärde som ligger i närheten av sex års fängelse bör kunna leda till ett sanktionsvärde om 10 000 000 kronor. Om påföljden bedöms kunna stanna vid böter bör sanktionsvärdet som utgångspunkt fastställas till mellan 5 000 kronor och 50 000 kronor. En annan riktlinje är att om straffvärdet är några månaders fängelse bör sanktionsvärdet bestämmas till mellan 100 000 kronor och 300 000 kronor, medan ett straffvärde på två års fängelse motsvarar ett sanktionsvärde om 2 000 000 kronor. Ovannämnda värden är endast riktlinjer och även faktorer som exempelvis brottslighetens förhållande till verksamheten och den skada eller fara som brottsligheten inneburit för vissa skyddsintressen kan ha betydelse.¹⁴⁵

REMA har tagit fram riktlinjer kring företagsbotens storlek bl.a. vid miljöbrott. Dessa kommer inte genomgå i detalj, men nämnas kan att riktlinjerna föreslår allt från 5 000 kronor till 5 000 000 kronor i företagsbot för olika typ av utsläpp. Företagsbotens storlek beror på hur mycket som släppts ut och vilket ämne det rör sig om. Nivåerna i riktlinjerna tar sin utgångspunkt i framför allt den skada som inträffat. Som kompletteringsfaktor kan och bör brottets straffvärde även påverka företagsbotens storlek. Faktorer som kan höja företagsboten är grov oaktsamhet, fara för påtagligt svårare skada än den inträffade eller att näringsidkaren tidigare blivit ålagd företagsbot. Näringsidkarens ekonomi bör i princip inte beaktas när företagsboten bestäms. När näringsidkarens ekonomiska förutsättningar likväl ska beaktas, exempelvis vid jämkning, framhålls att näringsidkarens omsättning, vinst, fria egna kapital och antal anställda fungerar som ledning vid bedömningen av företagets storlek.¹⁴⁶

REMA:s riktlinjer har i flera fall godtagits av domstolarna som utgångspunkt för bedömningen av företagsbotens storlek. Det bör framhållas att rättsfallen berör arbetsmiljöbrott. Riktlinjerna är enligt HD väl förenliga med lagtexten

¹⁴⁴ SOU 2016:82 s. 175.

¹⁴⁵ SOU 2016:82 s. 336.

¹⁴⁶ REMA, *Företagsbot och straff - riktlinjer avseende belopp och straffmätning vid miljö- och arbetsmiljöbrott*, s. 7.

och lagstiftarens intentioner. Eftersom intervallen som anges i riktlinjerna är vida ges möjlighet att vid rättstillämpningen beakta alla relevanta omständigheter. HD menar dock att kompletteringsfaktorerna är av särskild vikt och att det bör uppmärksammas att riktlinjerna främst baseras på den skada som uppkommit, och inte den uppkomna faran som i vissa enskilda fall kan ha betydelse för företagsbotens storlek.¹⁴⁷

Även Ekobrottsmyndigheten har tagit fram vägledning kring företagsbotens storlek för ekonomisk brottslighet. Vägledningen innehåller en tabell som tar sin utgångspunkt i brottslighetens straffvärde med angivna riktvärden för företagsbotens storlek. Riktvärdena kan behöva justeras antingen uppåt eller nedåt utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det finns även andra omständigheter som kan påverka företagsbotens storlek enligt vägledningen, så som tidigare ålagd företagsbot. Enligt tabellen ska företagsboten exempelvis bestämmas till mellan 5 000 kronor och 50 000 kronor om straffvärdet motsvarar böter, medan ett straffvärde på fängelse i fem år eller mer motsvarar en företagsbot på mellan 6 000 000 kronor och 10 000 000 kronor. Ett straffvärde på sex månaders fängelse motsvarar en företagsbot på mellan 500 000 kronor och 1 000 000 kronor. Ovannämnda belopp är endast exempel tagna ur tabellen.¹⁴⁸

3.4.3.3 Förhöjd företagsbot

Om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor och det rör sig om ett större företag ska företagsboten sättas högre än vad som följer av 36 kap. 8 § BrB, s.k. förhöjd företagsbot. Den förhöjda företagsboten bestäms till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning, dock högst till ett belopp som motsvarar 50 gånger sanktionsvärdet.¹⁴⁹ Med större företag avses företag som motsvarar de kriterier som anges i 1 kap. 3 § 1 st. 4 p. ÅRL,¹⁵⁰ alltså företag vars överlåtbara värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad eller motsvarande marknad utanför EES. Med större företag menas enligt samma bestämmelse även företag där minst två av följande villkor är uppfyllda:

- a) under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren har medelantalet anställda uppgått till mer än 50,
- b) företagets redovisade balansomslutning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 40 000 000 kronor eller
- c) den redovisade nettoomsättningen har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 80 000 000 kronor.¹⁵¹

¹⁴⁷ NJA 2014 s. 139 I p. 34–35.

¹⁴⁸ Ekobrottsmyndigheten, *Företagsbotens storlek i ekomål och vissa handläggningsråd*, ARF 2014:4.

¹⁴⁹ 36 kap. 9 § BrB.

¹⁵⁰ 36 kap. 9 § 2 st. BrB

¹⁵¹ 1 kap. 3 § 1 st. 4 p. ÅRL.

Syftet med bestämmelsen är att företagsbot ska bli lika kännbart för ett större företag som ett mindre. En förhöjd företagsbot är tänkt att avse mer klandervärda gärningar.¹⁵² Bedömningen har gjorts att mer klandervärda gärningar är de som har ett sanktionsvärde om 500 000 kronor eller mer. Utredningen från 2016 framhöll att anledningen till det är att sanktionsvärdet för brottslighet med ett straffvärde motsvarande sex månaders fängelse bör kunna bestämmas till åtminstone 500 000 kronor när endast straffvärdet beaktas.¹⁵³ Bedömningen kring vad som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning tar sin utgångspunkt i storleken på företagets eget kapital.¹⁵⁴

3.4.3.4 Jämkning och eftergift av företagsbot

En företagsbot får sättas lägre än vad som framgår av 36 kap. 8–9 §§ BrB om brottet medför annan betalningsskyldighet eller rättsverkan för företaget, eller om företagets ägare dömts till påföljd för brottet och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng. Den får även sättas ned om företaget efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadeverkningarna av brottet, företaget frivilligt angett brottet eller det annars finns skäl för jämkning.¹⁵⁵ Företagsboten får efterges om det är påkallat utifrån några av de nyss nämnda förutsättningarna.¹⁵⁶

Annan betalningsskyldighet tar sikte på exempelvis om företaget med anledning av överträdelsen har ålagts eller kommer att åläggas att betala en sanktionsavgift. Sådana avgifter fyller ofta samma funktion som företagsbot och det finns inte behov av dubbla sanktioner mot företaget. Skadeståndsskyldighet är en annan typ av betalningsskyldighet som kan beaktas enligt bestämmelsen. Det bör däremot vara begränsat att beakta förverkande vid jämkning av företagsboten eftersom reglerna fyller olika syften. Om företagets ägare drabbats av påföljd är utgångspunkten att både påföljd och företagsbot fullt ut ska utdömas och bestämmelsen är att betrakta som ett undantag. Undantaget tillämpas om det är klart att reaktionen skulle leda till oskäliga effekter. Vilka privatekonomiska effekter företagsboten kan väntas få och i vilken företagsform verksamheten bedrivs är avgörande för jämningsbedömningen. Enbart att förekomsten av utdömd företagsbot leder till viss skärpning reaktionsmässigt är inte skäl för jämkning. För att eftergift av företagsboten ska ske bör krävas att det föreligger i vart fall någon omständighet som kan utgöra grund för jämkning och att denna omständighet väger så tungt att jämkning inte är tillräckligt. En företagsbot kan även efterges om det framstår som

¹⁵² Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 9 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹⁵³ SOU 2016:82 s. 199.

¹⁵⁴ SOU 2016:82 s. 341.

¹⁵⁵ 36 kap. 10 § BrB.

¹⁵⁶ 36 kap. 10 § 2 st. BrB.

orimligt att lasta företaget för hur den enskilde handlat, även om brottet är hänförligt till en person med särskilt ansvar.¹⁵⁷

Bestämmelsen om jämkning har störst betydelse om det skett ett brott inom enskild näringsverksamhet, men är även av vikt när brott begåtts inom ramen för juridiska personer så som aktiebolag. Tidigare gällde att sanktionskumulation beaktades vid påföljdsbestämningen för individen som ålagts personligt straffansvar, men nu gäller i stället att sanktionskumulationen beaktas genom jämkning av företagsboten enligt ovannämnda bestämmelse. Anledningen är att effekterna i ett enskilt fall kan bli stötande och olämpliga samt att tillämpningssvårigheter kan uppstå när företagsboten avräknas så som tidigare var fallet.¹⁵⁸

3.4.4 Regleringens syfte m.m.

Syftet med företagsbot är att avhålla från brott och lagstiftningen har därför ett allmänpreventivt syfte. I likhet med andra straffrättsliga sanktioner får även syftet antas vara att företagsboten ska förmedla samhällets klander. Företagsboten bör även vara effektiv, vilket inbegriper kostnadsaspekter såväl som en enkel tillämpning utan äventyrande av rättssäkerhetens krav eller andra allmänna straffrättsliga principer.¹⁵⁹ Reglerna om företagsbot är även avsedda att öka näringsidkarens ansträngningar i att övervaka regelefterlevnad.¹⁶⁰

Att regleringen har ett allmänpreventivt syfte innebär emellertid inte att det är nödvändigt att företagsbotens storlek bestäms så att den har en avskräckande effekt i varje enskilt fall. Företagsbotens storlek bör i stället bestämmas enligt proportionalitet och ekvivalens. Innebörden av det avskräckande syftet är att regleringen ska ha en brottsavhållande effekt i allmänhet. Proportionalitet innebär att det ska råda ett rimligt förhållande mellan storleken på företagsboten och brottslighetens allvar. Betydelsen av ekvivalenskravet är att två brott som är lika allvarliga i princip ska leda till samma följd och att brott som anses vara mer allvarliga bör leda till en mer kännbar reaktion än brott som anses vara mindre allvarliga. Eftersom storleken på företag varierar mycket blir företagsboten olika kännbart för olika företag. Ekvivalenskravet ska därför inte förstås så att beloppet bör bli samma vid två likvärdiga brott.¹⁶¹

¹⁵⁷ Bäcklund m.fl., 2021-12-01, JUNO, kommentar till 36 kap. 10 § BrB, hämtad 2022-01-04.

¹⁵⁸ SOU 2016:82 s 231–232.

¹⁵⁹ SOU 2016:82 s. 93.

¹⁶⁰ SOU 1997:127 s. 145.

¹⁶¹ SOU 2016:82 s. 94–96.

3.5 Straffansvar för juridiska personer

I Sverige finns inte straffrättsligt ansvar för juridiska personer, men senast 2016 utreddes om det i Sverige borde införas ett sådant ansvar. Utredningen tog sin utgångspunkt i att ett sådant ansvar i så fall skulle regleras genom att företagsboten betecknades som straff i stället för särskild rättsverkan av brott.¹⁶² Utredningen framhöll att det är relevant att beakta att det finns en risk att företagsboten nedprioriteras genom att benämnas som särskild rättsverkan av brott. Det är av stor vikt att de brottsbekämpande myndigheterna utnyttjar rättsinstitutet för att brottsavhållande effekt ska uppnås. Efter reformeringen av företagsbotsinstitutet år 2006 menade utredningen att företagsboten användes i betydligt större omfattning, vilket gjorde att det inte var nödvändigt att byta beteckning för att uppnå en större tillämpning av institutet.¹⁶³

Utredningen konstaterade att det är av liten betydelse för den brottsavhållande effekten huruvida sanktionen betecknas som straff eller särskild rättsverkan av brott. Det som däremot påverkar avhållsamheten i betydligt större mån är upptäcktsrisken, risken för lagföring, företagsbotens storlek m.m. Att göra stora förändringar i det straffrättsliga systemet kan dessutom leda till oförutsedda tillämpningssvårigheter, vilket i sin tur kan resultera i att företagsboten tillämpas i mindre utsträckning. Sammanfattningsvis blev utredningens ståndpunkt därav att det inte fanns något stöd för att ge företagsboten karaktären av straff. Att företagsboten är att anse som straff enligt EKMR är något som kan tala för att företagsbot bör benämnas straff. Det finns emellertid flera andra sanktioner, exempelvis skattetillägg, som utgör straff enligt EKMR men inte enligt svensk rätt.¹⁶⁴

Genom att beteckna företagsbot som en särskild rättsverkan av brott har lagstiftaren sluppit rekonstruera den grundläggande rättsliga synen på begrepp som exempelvis brott, straff och skuld samtidigt som företagsbot i praktiken har en bestraffande funktion. Frågan om företagsbot bör betecknas som straff har behandlats flera gånger. I företagsbotsutredningen från år 1997 föreslogs att även juridiska personer skulle kunna ådömas straff. Anledningen till det var att en rent repressiv sanktion bör benämnas straff om det inte finns tydliga nackdelar med det, eller fördelarna med en annan benämning är fler. Utredningen framhöll att det i första hand var fråga om en terminologisk skillnad mellan straff och särskild rättsverkan av brott gällande företagsbot, men att kategoriseringen som särskild rättsverkan kunde ge sken av att sanktionen var underordnad det individuella straffansvaret. Att kategorisera företagsboten

¹⁶² SOU 2016:82 s. 99.

¹⁶³ SOU 2016:82 s. 106–107.

¹⁶⁴ SOU 2016:82 s. 107–109.

som straff kunde enligt utredningen i stället ses som en klar markering och uttryck för klander.¹⁶⁵ Ett införande av straffrättsligt ansvar för juridiska personer betyder enligt utredningen inte en acceptans av vikarierande straffansvar på andra områden.¹⁶⁶ Utredningens förslag innebar att straffansvar för juridiska personer skulle åläggas för brott där principerna om företagaransvar var tillämpliga, alltså skulle straffansvar endast bli aktuellt om en person inom en företagsledning kunde hållas ansvarig enligt de principer som gäller för företagaransvar.¹⁶⁷

I en departementspromemoria från år 2001 framhölls att det inte fanns skäl som talade vare sig för eller emot att benämna företagsbot som straff. Ett straffansvar för juridiska personer uteslöts dock inte, även om ett effektiviserat och reformerat företagsbotssystem skulle kunna vara ett alternativ för att uppnå samma dignitet som ett straffansvar. Det påpekades även att beteckningen inte nödvändigtvis är av betydelse för sanktionens effektivitet.¹⁶⁸ Regeringen konstaterade senare att betydelsen av benämningen på institutet är av formell karaktär men att systemets effektivitet och funktion eventuellt skulle kunna påverkas av benämningen. Enligt regeringen fanns det dock inget som tydde på det och företagsboten behöll därmed sin karaktär som särskild rättsverkan av brott.¹⁶⁹

Enligt den svenska rättsordningen kan endast fysiska personer utgöra straffsubjekt. Att benämna företagsbot som straff skulle innebära att även juridiska personer blir straffsubjekt, vilket hade lett till att samtliga bestämmelser innehållande begreppet straff hade behövts ses över och anpassas. Det borde även leda till att det blir nödvändigt att göra en samlad översyn av begreppet straff i BrB. En sådan förändring hade lett till att det samband som finns mellan brott, straff och skuld hade försvunnit. Situationen hade givit upphov till att även begreppet brott hade behövts se över eftersom det är principiellt svårt att säga att en juridisk person dels kan uppfylla en brottsbeskrivning, dels kan uppvisa skuld. Med nuvarande brottsbegrepp hade ett införande av straffansvar för juridiska personer därför inneburit ett vikarierande straffansvar.¹⁷⁰

¹⁶⁵ SOU 1997:127 s. 238–239.

¹⁶⁶ SOU 1997:127 s. 239.

¹⁶⁷ SOU 1997:127 s. 272.

¹⁶⁸ Ds. 2001:69 s. 27–33.

¹⁶⁹ SOU 2016:82 s. 99–100.

¹⁷⁰ SOU 2016:82 s. 101–102.

3.6 Brottstatistik

År 2019 anmäldes 1 223 fall av miljöbrott, inklusive grovt brott, i Sverige. Totalt anmäldes 4 567 brott mot miljöbalken. Uppklaringsprocenten för brott mot miljöbalken var för samma år 6 procent. Lagföringsbeslut för brott mot miljöbalken var 121 till antalet för år 2019. Nyupptäckt brottslighet sker främst inom ramen för näringsverksamhet och det är oftast myndigheter som anmäler miljöbrott. Enligt BRÅ är mörkertalet mycket stort.¹⁷¹

Jämförelsevis kan sägas att antalet anmälda fall av misshandel år 2019 var 84 575. Uppklaringsprocenten uppgick till 11 procent och antalet lagförda personer var för samma år 4 094.¹⁷² Jämförelsevis kan även sägas att det totala antalet anmälda brott för 2019 uppgick till 1 548 006 och att antalet lagföringsbeslut var 104 355.¹⁷³ Den totala uppkaringsprocenten låg för år 2019 på 1,3 procent (antalet uppkarade brott uppgick till 211 890).¹⁷⁴

¹⁷¹ BRÅ, <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/miljobrott.html>, hämtad 2021-10-14, se bilaga 1.

¹⁷² BRÅ, <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-och-misshandel.html>, hämtad 2021-10-14, se bilaga 1.

¹⁷³ BRÅ, <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/anmalda-brott.html> och <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html>, hämtade 2021-10-14, se bilaga 1.

¹⁷⁴ BRÅ, <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/handlagda-brott.html>, hämtad 2021-10-14, se bilaga 1.

4 Finsk rätt

4.1 Straffrättslig reglering

4.1.1 Miljöförstöring

I den finska strafflagens 48 kap. regleras miljöbrottslighet. Till skillnad från den svenska regleringen finns alltså miljöbrottslighet intagen i själva strafflagen i stället för straffbestämmelser i miljölagstiftningen. I den finska rättsordningen benämns brottet dock inte som ”miljöbrott”, utan som ”miljöförstöring”. För att straffansvar ska bli aktuellt krävs antingen uppsåt eller grov oaktsamhet.¹⁷⁵ För miljöförstöring döms den som i miljön släpper ut eller lämnar ett föremål eller ämne, strålning eller något annat i strid med lag eller bestämmelser som utfärdats med stöd av lag, i strid med föreskrifter, i strid med beslut i enskilda fall, utan sådant tillstånd lagen förutsätter, eller i strid med tillståndsvillkor.¹⁷⁶ Situationen tar alltså sikte på gärningar bestående i otillåtna utsläpp. Bestämmelsen är av blankettkaraktär.¹⁷⁷

För miljöförstöring döms även den som framställer, överlåter, transporterar, använder, behandlar eller förvarar ett ämne, preparat, blandning, produkt eller föremål i strid med en mängd uppräknade lagar och förordningar.¹⁷⁸ Miljöförstöring föreligger också om någon försummar sin skyldighet att ordna avfallshantering i enlighet med lag¹⁷⁹ eller då någon i strid med ett antal lagar och förordningar exporterar eller importerar avfall.¹⁸⁰ Detsamma gäller export och import av ämnen, preparat eller produkter i strid med vissa uppräknade förordningar.¹⁸¹ Av miljöförstöring omfattas även fallet då någon exporterar genetiskt modifierade organismer, eller livsmedel eller foder som innehåller sådana, i strid med en särskild förordning.¹⁸² Den sista situationen reglerar fallet då någon i strid med vissa nämnda förordningar och direktiv försummar att se till att den förteckning över farliga material som avses i en viss förordning är uppdaterad under vissa angivna situationer som har med transport av fartyg att göra.¹⁸³ För att miljöförstörelse enligt 2-7 p. ska föreligga krävs att gärningen är ägnad att förorena miljön, orsaka andra motsvarande

¹⁷⁵ 48 kap. 1 § strafflagen.

¹⁷⁶ 48 kap. 1 § 1 st. 1 p. strafflagen.

¹⁷⁷ Jönsson s. 81.

¹⁷⁸ 48 kap. 1 § 1 st. 2 p. strafflagen.

¹⁷⁹ 48 kap. 1 § 1 st. 3 p. strafflagen.

¹⁸⁰ 48 kap. 1 § 1 st. 4 p. strafflagen.

¹⁸¹ 48 kap. 1 § 1 st. 5 p. strafflagen.

¹⁸² 48 kap. 1 § 1 st. 6 p. strafflagen.

¹⁸³ 48 kap. 1 § 1 st. 7 p. strafflagen.

skadliga förändringar i miljön, skräpa ned miljön eller orsaka skada för hälsan.¹⁸⁴ Även försök till uppsåtlig miljöförstöring enligt 48 kap 1 § 1 st. 4–6 p. strafflagen är straffbelagt.¹⁸⁵

4.1.2 Grov miljöförstöring

Om den skada som vållats miljön eller hälsan, eller fara för sådan skada, är synnerligen stor med beaktande av skadans långvarighet, omfattning eller andra omständigheter föreligger grov miljöförstöring. Även när avsevärd ekonomisk vinning eftersträvats eller om brottet begås särskilt planmässigt är det fråga om grov miljöförstöring. För ansvar krävs också att brottet bedömt som en helhet är grovt.¹⁸⁶ Det som sägs i 48 kap. 1 § strafflagen om försök tillämpas även på försök till grov miljöförstöring.¹⁸⁷

4.1.3 Miljöförseelse

Om miljöförstöringen med hänsyn till att den fara eller skada som har vållats miljön eller hälsan varit mindre betydande, eller andra omständigheter vid brottet gör att brottet som helhet bedöms vara ringa, ska gärningspersonen i stället dömas för miljöförseelse. Att bryta mot villkor som meddelats med stöd av miljöskyddslagen eller att försumma att ansöka om miljötillstånd enligt miljöskyddslagen utgör också miljöförseelse om det skett uppsåtligen eller av grov oaktsamhet. Den sistnämnda situationen är reglerad subsidiärt till miljöförstöring av normalgraden.¹⁸⁸

För miljöförseelse döms även den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet släpper ut eller lämnar föremål, ämne, strålning eller något annat i miljön utan ett förutsatt beslut enligt 115 a-115 d §§ miljöskyddslagen, så att gärningen är ägnad att förorena miljön eller på annat sätt orsaka andra skadliga förändringar i miljön, skräpa ner eller orsaka fara för hälsan. Bestämmelsen är subsidiär på så sätt att gärningen endast är miljöförseelse om den inte omfattas av brottsbeskrivningen för miljöförstöring.¹⁸⁹

4.1.4 Oaktsam miljöförstöring

Om någon gör sig skyldig till gärningar som avses i 48 kap. 1 § 1 st. 1 p. eller 3 st. strafflagen kan ådra sig ansvar för miljöförstöring av oaktsamhet om kravet på grov oaktsamhet inte är uppnått. Detsamma gäller gärningar som

¹⁸⁴ 48 kap. 1 § 1 st. strafflagen.

¹⁸⁵ 48 kap. 1 § 2 st. strafflagen.

¹⁸⁶ 48 kap. 2 § 1 st. strafflagen.

¹⁸⁷ 48 kap. 2 § 2 st. strafflagen.

¹⁸⁸ 48 kap. 3 § 1–3 st. strafflagen.

¹⁸⁹ 48 kap. 3 § 4 st. strafflagen.

omfattas av 48 kap. 1 § 1 st. 2–6 p. strafflagen, d.v.s. brott mot avfallslagen eller miljöskyddslagen eller bestämmelser eller villkor som meddelats med stöd av dem. Det krävs dock att den skada som vållas miljön eller hälsan, eller faran för sådan skada, är synnerligen stor med beaktande av den uppkomna eller förestående skadans långvarighet, omfattning eller omständigheterna i övrigt.¹⁹⁰

4.1.5 Straffskala

För miljöförstöring av normalgraden är stadgat böter eller fängelse i högst två år.¹⁹¹ Grov miljöförstöring är förenlig med fängelse i minst fyra månader och högst sex år.¹⁹² Straffskalan för miljöförseelse är böter eller fängelse i högst sex månader¹⁹³, och för oaktsam miljöförstöring riskerar gärningspersonen böter eller fängelse i högst ett år.¹⁹⁴

4.1.6 Regleringens syfte m.m.

Målet med reformen år 1995 var att modernisera den finska strafflagen så att den stämde överens med gärningarnas klandervärdhet. Avsikten var att väga de värden som ska skyddas och därmed göra en omvärdering av gärningarnas straffbarhet, något som inte gjorts sedan strafflagens tillkomst. Kapitlet i strafflagen om miljöbrott har ett nära samband med ekonomisk verksamhet. Innan revideringen hade miljöbrott till största del reglerats av andra lagar än strafflagen.¹⁹⁵

Miljöskyddet har särskilt under de senaste årtiondena, både i Finland och i övriga delar av världen, blivit en av de viktigaste frågorna. Det beror på bland annat att det skett en utveckling inom industri och produktion samt en förändring i samhällsstrukturen i form av framför allt urbanisering. Naturtillgångar används alltmer frekvent och människans medvetenhet om naturens grundläggande betydelse för livet och dess bestånd har ökat.¹⁹⁶

För att uppnå en målmedveten miljöpolitik krävs olika former av styrning och att dessa former används koordinerat och på ett metodiskt sätt. En av de viktigaste formerna för styrning av miljöpolitik är de administrativa och ekonomiska metoderna, vilket sett till miljöns tillstånd även är effektivast. De for-

¹⁹⁰ 48 kap. 4 § strafflagen.

¹⁹¹ 48 kap. 1 § strafflagen.

¹⁹² 48 kap. 2 § strafflagen.

¹⁹³ 48 kap. 3 § strafflagen.

¹⁹⁴ 48 kap. 4 § strafflagen.

¹⁹⁵ RP 94/1993 rd s. 10.

¹⁹⁶ RP 94/1993 rd s. 175–176.

merna bör därför ges prioritet i miljöskyddslagstiftningen. Som ett komplement till dessa metoder krävs dock en effektiv straffrättslig reglering, där miljöns stora betydelse avspeglas i stränghetsgraden när det kommer till påföljderna för miljöförstöring. Miljön hade tidigare inte varit ett självständigt skyddsobjekt och finsk rätt saknade därför straffstadganden för miljöbrott i egentlig mening. Endast ett indirekt skydd för miljövärden genom andra stadganden hade funnits, där värden så som liv, hälsa eller egendom primärt skyddades.¹⁹⁷

Redan innan 48 kap. om miljöbrott infördes i strafflagen fanns en relativt heltäckande straffrättslig reglering inom miljölagstiftningen. Problemet var att den inte var differentierad vilket gjorde att de mest klandervärda gärningarna inte framträdde på ett tillräckligt tydligt sätt i lagstiftningen. Revideringen innebar att de enligt samhället mest klandervärda gärningarna reglerades i strafflagen, nämligen de på vilka fängelse kunde följa. Eftersom miljöstraffrätten tidigare var mer splittrad avgjorde slumpartade detaljer vilken lag och straffskala som skulle tillämpas snarare än gärningens klandervärdhet.¹⁹⁸

Det finns ingen enhetlig definition av "miljö" och det är inte heller ändamålsenligt att inom ramen för en straffrättslig reglering försöka definiera ordet på ett allmängiltigt sätt. Begreppet har därför inom bestämmelsernas respektive tillämpningsområde betonats på olika sätt. För att straffstadgandena ska ha en preventiv verkan krävs att de tillämpas frekvent och att en tillräckligt sträng påföljd bestäms i syfte att avhålla någon från att vidta åtgärder som äventyrar miljön.¹⁹⁹

Miljöbrotten begås ofta inom ramen för juridiska personers verksamhet. Ett problem är hur man ska komma åt de juridiska personerna och verksamhetsutövarna tillräckligt ekonomiskt kännbart. För att uppnå detta fokuserar den rättsliga regleringen dels på allmänna stadganden i strafflagen, så som samsfundsansvar, dels stadgande om ansvarsfördelning i 48 kap. strafflagen. De nuvarande straffstadgandena är mer allmänna till sin karaktär. I brottsbeskrivningarna har en så detaljerad beskrivning som möjligt av innehållet i de straffbelagda gärningarna försökt åstadkommas.²⁰⁰

¹⁹⁷ RP 94/1993 rd s. 175–176.

¹⁹⁸ RP 94/1993 rd s. 175–176.

¹⁹⁹ RP 94/1993 rd s. 175–176.

²⁰⁰ RP 94/1993 rd s. 176–179.

4.2 Ansvar för juridiska personer

4.2.1 Ansvarsbestämmelser

I Finland finns straffrättsligt ansvar för juridiska personer vid miljöförstöring.²⁰¹ Straffansvaret är vikarierande och kommer endast i fråga om det är särskilt föreskrivet, vilket det endast är för brott som regleras i den finska strafflagen.²⁰² Det är den mot vars förpliktelser gärningen eller försummelsen strider som döms. Vid denna bedömning beaktas personens ställning, arten och omfattningen av personens uppgifter och befogenheter samt i övrigt hans eller hennes andel i att den lagstridiga situationen uppkommit eller fortgått.²⁰³ Lagrummet pekar på förhållandet att miljöbrott ofta, särskilt när de begås inom näringsverksamhet, begås genom underlåtenhet. Miljöbrott som begås genom underlåtenhet är ett s.k. oäkta underlåtenhetsbrott, eftersom verbet som brottsbeskrivningen grundas på inte till ordalydelsen utesluter underlåtenhetsageranden för ansvar.²⁰⁴

4.2.2 Samfundsbot

I 9 kap. strafflagen återfinns regler om samfundsbot för juridiska personer. En juridisk person döms till samfundsbot om någon som hör till dess lagstadvärdande organ, ledning eller utövar faktiskt beslutanderätt inom den juridiska personen varit delaktig i brottet. Även omständigheten att en sådan person tillåtit att brottet har begåtts eller om tillräcklig omsorg och försiktighet inte iakttagits i den juridiska personens verksamhet för att förebygga brottet, leder till straffansvar.²⁰⁵ Samfundsbot döms ut även om det inte kan utredas vem som är gärningsperson eller om gärningspersonen av någon anledning inte kan ådömas straff.²⁰⁶

Ett brott anses begånget i en juridisk persons verksamhet om gärningspersonen har handlat på den juridiska personens vägnar eller till dess förmån och han eller hon hör till den juridiska personens ledning eller står i tjänste- eller arbetsförhållande till denna. Brottet anses även begånget inom den juridiska

²⁰¹ 48 kap. 9 § strafflagen.

²⁰² Jönsson s. 87.

²⁰³ 48 kap. 7 § strafflagen.

²⁰⁴ Jönsson s. 86.

²⁰⁵ 9 kap. 2 § strafflagen.

²⁰⁶ 9 kap. 2 § 2 st. strafflagen.

personens verksamhet om gärningspersonen handlat på uppdrag av den juridiska personen.²⁰⁷ En juridisk person har inte rätt att få ersättning av gärningspersonen för en samfundsbot som denne betalt, med undantag för om ersättningsskyldigheten grundar sig på författningar om samfund eller stiftelser.²⁰⁸

Straffansvar för juridiska personer är inte nödvändigt för alla brottstyper, vilket är anledningen till att samfundsbot endast kan dömas ut för brottstyper där det uttryckligen stadgas.²⁰⁹

4.2.3 Samfundsbotens storlek

Samfundsbot ska dömas ut till ett visst belopp, där det lägsta beloppet är 850 euro och det högsta är 850 000 euro.²¹⁰ Storleken på samfundsboten fastställs enligt arten och omfattningen av den juridiska personens underlåtelse eller ledningens andel, om vilka stadgas i 9 kap. 2 § strafflagen, samt enligt den juridiska personens ekonomiska ställning.²¹¹ Vid bedömningen av betydelsen av underlåtelser och ledningens andel beaktas brottets art och svårhet. Även den brottsliga verksamhetens omfattning, gärningspersonens ställning i den juridiska personen, i vilken mån åsidosättandet av den juridiska personens skyldigheter utvisar likgiltighet för stadganden i lag eller myndigheters bestämmelser samt övriga lagstadgade straffmättningsgrunder ska beaktas.²¹² När den juridiska personens ekonomiska ställning bedöms ska dess storlek och soliditet, verksamhetens ekonomiska resultat samt övriga omständigheter som väsentligt påverkar bedömningen av den juridiska personens ekonomi beaktas.²¹³

4.2.4 Undantag från yrkande samt utdömande av samfundsbot

Åklagaren får avstå från att yrka straff för en juridisk person under vissa förutsättningar. Den första situationen gäller att den juridiska personens underlåtelse, eller den andel i brottet som någon ansvarig för verksamheten vidtagit, är ringa. Den andra situationen är att det brott som begåtts i den juridiska personens verksamhet inte har lett till annat än ringa skada eller fara. En förutsättning i båda situationerna är dock att den juridiska personen frivilligt har vidtagit behövliga åtgärder för att förhindra nya brott.²¹⁴ Åklagaren får också

²⁰⁷ 9 kap. 3 § strafflagen.

²⁰⁸ 9 kap. 3 § 2 st. strafflagen.

²⁰⁹ RP 94/1993 rd s. 16.

²¹⁰ 9 kap. 5 § strafflagen.

²¹¹ 9 kap. 6 § strafflagen.

²¹² 9 kap. 6 § 2 st. strafflagen.

²¹³ 9 kap. 6 § 3 st. strafflagen.

²¹⁴ 9 kap. 7 § strafflagen.

avstå från att yrka straff om gärningspersonen redan dömts till straff och det kan förväntas att den juridiska personen på grund av det inte skulle dömas till samfundsbot.²¹⁵

Domstolen får avstå från att döma en juridisk person till samfundsbot om den juridiska personens avsedda underlåtelse, eller den andel i brottet som någon ansvarig för verksamheten vidtagit, är ringa. Ytterligare en situation där domstolen får avstå från att utdöma samfundsbot är om det brott som begåtts i den juridiska personens verksamhet är ringa.²¹⁶ Domstolen får låta bli att utdöma samfundsbot om det anses oskäligt med hänsyn till:

- 1) De övriga följder som brottet orsakat den juridiska personen,
- 2) den juridiska personens åtgärder för att förhindra nya brott, förebygga eller undanröja verkningarna av brottet eller för att främja utredningen av brottet och underlåtelsen, eller
- 3) att någon från ledningen för den juridiska personen döms till straff för brottet, den juridiska personen är liten, den andel som den dömda äger av den juridiska personen är stor eller att den dömdes personliga ansvar för den juridiska personens förpliktelser är betydande.²¹⁷

4.3 Brottstatistik

År 2019 kom totalt 400 brott inom brottstyperna miljöförstöring, försök till miljöförstöring, grov miljöförstöring, försök till grov miljöförstöring, miljöförseelse och miljöförstöring av oaktsamhet till myndigheternas kännedom. Inom samma kategori och år uppklarades totalt 151 brott. Avseende miss-handel kom samma år 23 171 brott till myndigheternas kännedom och 14 804 brott uppklarades.²¹⁸

²¹⁵ 9 kap. 7 § strafflagen; jfr 9 kap. 4 § 2 st. 3 p. strafflagen.

²¹⁶ 9 kap. 4 § strafflagen.

²¹⁷ 9 kap. 4 § 2 st. strafflagen.

²¹⁸ Statistikcentralen, https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_oik_rpk_tiet/statfin_rpk_pxt_11cg.px/table/tableViewLayout1/, se bilaga 2, hämtad 2021-11-11.

5 En förbättrad miljöstraffrättslig reglering

5.1 Trots *ultima ratio* är en kriminalisering nödvändig

Som en första utgångspunkt går det att ifrågasätta om en kriminalisering är rätt väg att gå för att optimera miljöskyddet i Sverige. Det går att konstatera att det utöver den straffrättsliga regleringen finns andra institut för att skydda miljön, så som miljöstraffsavgift, vite, tillståndsprövning m.m. Eftersom kriminalisering endast ska fungera som en sista utväg för att avhålla klandervärt beteende anser jag att det är av vikt att diskutera hur väl andra institut fungerar i förhållande till den straffrättsliga regleringen. Som framhållits i resultatdelen fungerar sanktionsavgifter och vite i många fall bättre än straff, eftersom det inte krävs att någon uppvisar personlig skuld. I förhållande till framför allt företagsbot, som även den endast kan leda till påförande av betalningsskyldighet, skulle därför miljöstraffsavgift eller vite kunna vara effektivare. Det kan dock framföras att företagsbot kan leda till ett betydligt högre belopp än miljöstraffsavgift och vite, vilket kan vara nödvändigt vid allvarigare brottslighet eller när ett större företag är ansvarigt. Problemet skulle kunna lösas genom att maximibeloppet för miljöstraffsavgift och vite höjs. Det är dock värt att framhålla att dessa institut inte kan föranleda fängelsestraff, vilket kan vara nödvändigt när en fysisk person är ansvarig för gärningen och ett bötesstraff inte skulle vara tillräckligt ingripande. Dessutom täcker kriminaliseringen och reglerna om företagsbot in fler fall än miljöstraffsavgift och vite, som endast tar sikte på när tillstånd inte sökts eller anmälan inte gjorts, när villkoren i ett tillstånd inte efterlevts eller när någon brutit mot ett föreläggande eller förbud. Sammantaget anser jag att en kriminalisering är nödvändig.

5.2 Kriminaliseringen ska undvika att endast få symbolverkan

Jämförs antal anmälda miljöbrott med exempelvis antal anmälda misshandelsbrott skiljer sig brottsstatistiken åt avsevärt. Även antalet lagförda personer och uppklaringsprocenten mellan de två brotten skiljer sig åt. För att uppnå ett så effektivt miljöskydd som möjligt är det nödvändigt att den straffrättsliga lagstiftningen faktiskt utnyttjas, eftersom skyddet annars tenderar att bli symboliskt. Det ska nämnas att misshandelsbrott och miljöbrott skiljer sig

åt på så sätt att miljöbrott antagligen främst upptäcks genom spaningsverksamhet, medan så inte är fallet med misshandel. Ytterligare en väsentlig skillnad är att misshandelsbrott är ett brott där det finns en målsägande, vilket troligtvis ökar sannolikheten för att brottet anmäls. Jag anser dock trots detta att miljöbrottsligheten bör prioriteras av brottsutredande myndigheter för att undvika symboliskt miljöskydd. Utnyttjas inte den straffrättsliga lagstiftningen bör övervägas om inte enbart en administrativ reglering är effektivare. Något att fundera över är även att det i Finland anmäldes avsevärt mindre brott av miljörettslig karaktär, men ändå upplärades betydligt fler brott. Det är inte möjligt att dra några slutsatser kring varför det ser ut på detta sätt, men det skulle kunna bero på att myndigheterna lägger mer resurser på att utreda de anmälningar som inkommer. En annan förklaring skulle kunna vara att myndigheterna bedriver mer spaningsverksamhet kring denna typ av brott. Det ska poängteras att det är svårt att jämföra statistik mellan länder eftersom brotten kategoriseras olika. Den svenska upplärningsprocenten tar dessutom sikte på brott mot hela miljöbalken, inte endast miljöbrott, varför resultaten inom ramen för uppsatsen måste tolkas kritiskt.

Straff och kriminalisering fyller ofta en symbolfunktion genom att en gärning pekats ut som socialt förkastlig, vilket stämmer bra in på miljöbrott. Det räcker emellertid inte att motivera straffbeläggandet av en gärning med att det får symbolisk verkan. Det går enligt mig att ifrågasätta hur allmänpreventiv kriminaliseringen avseende miljöbrott är. Det går att argumentera att straffhotet är ineffektivt på så sätt att medborgarna p.g.a. brottets placering i och förhållande till resten av MB inte är medvetna om sina skyldigheter. Dessutom, sett till brottsstatistiken och antalet dömda för brott mot MB, som täcker in betydligt fler brott än miljöbrott, får upptäcktsrisken anses vara relativt låg. Jag anser även att det utifrån brottsstatistiken är tydligt att de polisiära resurserna främst används inom andra områden, exempelvis vid våldsbrott så som misshandel. Eftersom brottsligheten främst sker inom ramen för näringsverksamhet är det inte heller särskilt troligt att gärningspersonen tänker efter innan denne begår gärningen. Det beror på att gärningen oftast företas inom ramen för en yrkesroll samt att den oftast utgör endast en del av ett komplext nätverk av handlingar och underlåtenheter som sammantaget är klandervärda. Det finns då risk för att en gärningsperson tänker att det inte är personen i sig som begått gärningen, utan använder sin yrkesroll för att rättfärdiga och ursäkra gärningen.

5.3 Kriminaliseringen utifrån preventions- och vedergällningsteorier

Det är oklart om kriminaliseringen kan motiveras genom preventionsteorier. Det är inte säkert att bestraffning förhindrar att miljöbrott begås igen i framtiden, särskilt inte när brottsligheten skett inom ett företag. Har företagsbot blivit konsekvensen av gärningen och det dessutom handlar om ett större företag är det möjligt att vinsterna av att begå miljöskadliga handlingar uppväger förlusten av att behöva betala företagsbot. Har en fysisk person drabbats av personligt ansvar till följd av en gärning som företagits inom ett företags verksamhet är det visserligen mer troligt, särskilt om personen ådömts ett fängelsestraff, att denne avhåller sig från brottslighet i framtiden. Det bör dock framhållas att ledningen inom företaget troligtvis förändrats efter det att gärningen begåtts, eftersom den ansvarige förmodligen inte är exempelvis verkställande direktör när ett fängelsestraff avtjänas. Utifrån detta är det därmed oklart om åläggande av straff för en fysisk person leder till att nya brott inom verksamheten inte begås.

Vedergällningsteorier skulle kunna förklara kriminaliseringen, men även ur denna aspekt finns problem. Som Träskman framhåller handlar miljöbrottslighet oftast inte om en persons agerande i en viss situation, till skillnad från traditionell brottslighet. Ofta är det i stället ett nätverk av handlingar och underlåtenheter som leder fram till den klandervärda konsekvensen. Det är därför inte helt enkelt att bestraffa en viss person för brottet, vilket är syftet med vedergällning. Som alternativ är det lättare att motivera vedergällning mot själva företaget, vilket till viss del kan sägas uppnås genom företagsbot. Ur vedergällningsperspektiv kan det dock argumenteras att det finns bättre sätt att bestraffa företag, särskilt större företag som kanske inte förlorar särskilt mycket på att betala en företagsbot. Ett sådant sätt kan vara en *goodwill*-förlust. Ett alternativt straff hade därför kunnat vara exempelvis att företag som gör sig skyldiga till miljöbrottslighet hamnar på någon slags ”svart lista”, eller måste gå ut offentligt med vad de gjort sig skyldiga till.

5.4 Miljön ska utgöra det primära skyddsintresset

För att en kriminalisering ska vara befogad ska det finnas ett skyddsintresse som är särskilt angeläget att skydda. Enligt Träskman är skyddsintresset för miljöbrott tydligt: en god miljö som centralt villkor för allt liv. Till skillnad från Träskman är min åsikt dock att skyddsintresset inte är tydligt nog. Eftersom miljöbrottsbestämmelsen ska läsas ihop med resten av MB, däribland

1 kap. 1 § MB som stadgar att hållbar utveckling ligger till grund för hela MB, blir skyddsintresset ottydligt. Hållbar utveckling är inte definierat, även om enstaka förtydliganden gjorts i förarbetena. Det är inte heller själva miljön som ligger till grund för hållbar utveckling, utan hållbar utveckling verkar i stället grunda sig på premissen att mänskligt liv ska kunna utvecklas i framtiden. Utifrån det kan det ifrågasättas om miljön i lagens mening faktiskt har ett egenvärde. I Finland är det enligt mig tydligare att det faktiskt är miljön i sig som är tänkt att skyddas genom straffbestämmelsen. Den svenska regleringen mynnar ytterst ut i att bibehållandet av mänskligt liv är själva skyddsintresset, där miljön i sig är endast ett medel för att uppnå det. Inte bara leder begreppet hållbar utveckling till att regleringen blir oklar, det leder också till ett sämre skydd för miljön eftersom skyddet endast är accessoriskt. För att optimera miljöskyddet behöver därför miljön göras till det primära skyddsintresset med kriminaliseringen. Jag håller därför inte med vissa förespråkare av rättsgodadoktrinen, exempelvis Hassemer och Marx, som menar att det rättsgoda måste härledas ur individuella intressen. Enligt mig är det en förhållandevis förlegad syn på vad som är ett rättsgott. Anledningen är att det idag är vanligt, särskilt i miljöforum, att argument förs fram som innebär att miljön ska skyddas i sig. Det torde inte varit särskilt vanligt när ovannämnda forskare lanserade sina teorier. I takt med att samhällssynen förändras borde alltså också synen på vad som är ett rättsgott förändras, vilket enligt mig även inbegriper varifrån det rättsgoda kan härledas.

5.5 Kriminaliseringen uppfyller inte legalitetsprincipen särskilt väl

Ytterligare en aspekt är att miljöbrottet enligt mig inte uppfyller legalitetsprincipen på ett tillräckligt tillfredsställande sätt. Det är problematiskt eftersom medborgarna får svårt att anpassa sitt beteende efter lagen. Legalitetsprincipen förutsätter att föreskriften är rimligt förutbestämd, vilket starkt kan ifrågasättas gällande miljöbrott. Den främsta anledningen till det är att vad som straffas enligt bestämmelsen varierar beroende på att verksamhet som givits tillstånd undantas från det straffbelagda området. Något som för företag A är brottsligt kan alltså för företag B vara lagligt eftersom tillstånd givits. Att det straffbelagda området på så sätt varierar efter vad myndigheter kommit fram till strider dessutom till viss del mot föreskriftskravet, eftersom straff inte bör ådömas utan direkt stöd i lag. Det är inte ytterst riksdagen, utan behörig myndighet, som bestämmer vad som är straffbelagt. Tillståndsprövningen i sin tur bygger på hållbar utveckling och hänsynsreglerna, vilka är öppna och oklara till sin utformning. Det öppnar upp för ett godtyckligt tillståndsförfarande där företag inte vet vad som förväntas av dem, som i sin tur påverkar det straffbelagda området i det enskilda fallet. I kombination med

att miljöbrottsbestämmelsen i sig är öppen för tolkning med många begrepp som inte är tillräckligt klargjorda ställer jag mig kritisk till om legalitetsprincipen är uppfylld. Det ska framhållas att det är svårt att ha en detaljerad bestämmelse som täcker in alla avsedda fall. Problematiskt är dock att vissa grundläggande begrepp inte heller klargörs på ett tydligt sätt i förarbetena, så som ”ringa betydelse” och ”betydande olägenhet”.

5.6 Brottsbestämmelsens utformning

5.6.1 Fler brottsbestämmelser bör införas

Det är även viktigt hur själva miljöstraffbestämmelsen ska utformas för att uppnå ett så bra miljöskydd som möjligt. I Finland är den straffrättsliga regleringen uppdelad på fler brottstyper än i Sverige. En fördel med en sådan reglering kan vara att det blir mer tydligt vad som krävs för att uppfylla rekvisiten i bestämmelsen samt vilken gärning som kan leda till vilket straff. Exempelvis är det tydligt att oaktsam miljöförstöring kan leda till böter eller fängelse i högst ett år, medan miljöförstörelse av normalgraden, där grov oaktsamhet krävs, kan leda till böter eller fängelse i högst två år. I den svenska bestämmelsen, där det räcker med oaktsamhet av normalgraden för att göra sig skyldig till miljöbrott av normalgraden, framgår dock endast att gärningen kan föranleda böter eller fängelse i högst två år. Den finska regleringen uppfyller p.g.a. sin uppdelning bättre legalitetsprincipens krav. Eftersom det vid miljöbrott respektive grovt miljöbrott är tillräckligt med oaktsamhet av normalgraden för att uppfylla kravet på personlig skuld anser jag att det är ännu viktigare att bestämmelsen är förutsebar, så att den enskilde på ett så bra sätt som möjligt kan rätta sig efter lagen. Det bör framhållas att det kan bli rörigt att dela upp den straffrättsliga regleringen på alltför många olika bestämmelser. En sådan uppdelning kan leda till svårigheter att bestämma under vilken brottsbestämmelse varje gärning ska underordnas. Jag anser dock att det är önskvärt att ha en uppdelning på fler brottstyper än den nuvarande svenska regleringen. Finsk miljöstrafflagstiftning kan tjäna som vägledning.

5.6.2 Kriminalisering av ringa brott framstår som onödig

I den finska regleringen omfattas även gärningar av ringa art av det straffbelagda området. Miljöbrottsbestämmelsen i den svenska regleringen undantar tvärtom gärningar som endast kan medföra en förorening som är skadlig i ringa omfattning. Argument kan framföras för att även ringa fall bör omfattas av det straffbelagda området i Sverige. Ett sådant är att flera ringa brott sammanlagt till slut leder till stor skada. Ett annat kan vara att det ger möjlighet

att fånga upp brott som skulle kunna utvecklas till något allvarligare redan på ett tidigt stadium för att undvika större skador i framtiden. Ett tredje argument är att även ringa skador innebär skador på miljön, vilket både den svenska och finska regleringen avser att skydda. Trots dessa argument finns det även argument mot en sådan kriminalisering. Det kan framföras att ringa skador inte kränker skyddsintresset på ett sådant sätt att en kriminalisering är befogad. Ytterligare en aspekt är att de brottsutredande resurserna, vilka är begränsade, bör läggas på brott av större omfattning som har en större påverkan på miljön. Konsekvensen av det blir att skador på miljön undviks i större mån än om resurserna i stället läggs på utredande av ringa fall, som ofta kanske är mer svårutredda. Motiven till den svenska bestämmelsen framhåller att ansvarsfrihet endast kan uppnås om gärningen vid en samlad bedömning framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som omedelbart skyddas genom bestämmelsen. Som tidigare framhållits anser jag att det går att ifrågasätta vilket det intresset skulle vara, men om man som regeringen anser att det är miljön är det intressant att fundera över vilken betydelse en kriminalisering av ringa fall skulle få. Min ståndpunkt i frågan är mot bakgrund av detta att den svenska regleringen, i ljuset av förarbetena, framstår som väl avvägd och att en kriminalisering av ringa brott framstår som onödig.

5.6.3 Högre krav på transparens och förutsebarhet

Det kan konstateras att den svenska miljöbrottsbestämmelsen innebär en kriminalisering på ett tidigt stadium. För det första är det både gällande 1 p. och 2 p. ett faredelikt som inte kräver mer än abstrakt fara för att hålla någon straffrättsligt ansvarig. För det andra är det inte bara uppsåt som är kriminaliserat, utan även oaktsamhet. Det kan till sist konstateras att brottet kan begås genom underlåtenhet, vilket bör vara särskilt vanligt när någon hålls ansvarig enligt principerna om företagaransvar. Även den finska regleringen kan sägas vara ett slags faredelikt, i alla fall avseende 2–7 p. där det krävs att gärningen är ägnad att förorena miljön. Att kriminalisera miljöbrottslighet redan på ett tidigt stadium kan motiveras med att det är svårt att upptäcka och bevisa miljöbrottslighet om det skulle krävas både uppsåt och att en skada faktiskt uppstått. Jag anser att en kriminalisering av detta slag därför är nödvändig om man vill åstadkomma ett faktiskt och inte endast symboliskt skydd för miljön. Däremot menar jag att en reglering som är så pass ingripande för den enskilde innebär högre krav på transparens och förutsebarhet för att legalitetsprincipen ska anses vara uppfylld, se resonemang ovan.

5.6.4 Det finns skäl att vara kritisk till kriminalisering på försöksnivå

I både den finska och svenska regleringen är brott på försöksnivå kriminaliserat i olika omfattning. I Sverige är grovt miljöbrott på förberedelsestadiet också kriminaliserat. Eftersom miljöbrott i Sverige och miljöförstöring i Finland är fullbordade tidigt anser jag att det kan ifrågasättas vilken funktion en kriminalisering av försök fyller. I den svenska regleringen är försök endast kriminaliserat vad gäller grovt miljöbrott, vilket kan motiveras med att det är brott av allvarlig karaktär. Jag har dock svårt att se ett scenario där någon lyckas nå försökspunkten för brottet utan att faktiskt fullborda själva brottet. Jag menar inte att det skulle vara uteslutet helt och hållet, men det torde vara mycket ovanligt. Att ha en straffbestämmelse som knappt, eller inte alls, tillämpas anser jag indikerar på att bestämmelsen finns till för att fylla en symbolisk funktion. Jag är därför kritisk till en kriminalisering på försöksnivå. Även lagstiftaren verkar ha tänkt till en extra gång innan kriminalisering av försök genomförts, eftersom inte alla försök är kriminaliserade.

5.6.5 Öppna bedömningar är att föredra framför blankettstraffbud

En skillnad mellan den svenska miljöbrottsbestämmelsen och den finska bestämmelsen om miljöförstöring är att den finska är av blankettkaraktär, medan den svenska är mer öppen. Å ena sidan kan det framföras att den finska regleringen är tydligare, eftersom det med hänvisning till olika lagar framgår vilket beteende som är kriminaliserat. Den svenska regleringen tenderar att bli mer godtycklig då den kräver mer tolkning. Å andra sidan menar jag att den finska regleringen blir svåröverskådlig. Inte bara hänvisar den till flertalet andra lagrum vars rekvisit ska vara uppfyllda, den innehåller dessutom villkor i sig som ska vara uppfyllda. Den svenska regleringen speglar enligt mig legalitetsprincipens krav bättre och är därför att föredra. Med kompletterande rättskällor så som prejudikat och förarbeten är öppna bestämmelser i min mening inte problematiska, även om jag anser att det avseende straffbestämmelser ska undvikas så långt som möjligt.

5.6.6 Den språkliga benämningen är utan betydelse

Den huvudsakliga brottsbenämningen är även olika i Finland respektive Sverige, där det i Finland benämns ”miljöförstörelse” och i Sverige ”miljöbrott”. Jag anser att den svenska benämningen framstår som mer allvarlig, eftersom den innehåller ordet brott. Det skulle kunna ha en brottsavhållande verkan. I

Finland benämns dock själva kapitlet där brottet miljöförstörelse återfinns som miljöbrott, därför får man in själva allvaret i gärningen på det sättet i stället. Min uppfattning är att själva brottsbenämningen endast är en formalitet och inte har någon betydelse för miljöskyddet, i alla fall inte när det som i Sverige finns en brottsbenämning som passar in bra på själva gärningen samt återspeglar dess allvar.

5.6.7 Nuvarande straffskala bör behållas och utnyttjas

Straffskalan i Sverige motsvarar i princip den i Finland, med undantag för de brottstyper som finns i Finland som inte finns i Sverige. Det kan konstateras att det undantag som finns är att minimistraflet för grovt brott är två månader högre i Sverige än i Finland, vilket inte torde leda till någon större skillnad i praktiken. Det kan argumenteras för att det abstrakta straffvärdet är relativt lågt om man jämför med vissa andra brott. Jag anser dock att det ligger på en nivå som är rimlig med hänsyn till skyddsintresset bestämmelsen är tänkt att skydda. Det kan ifrågasättas om straffskalan har en avskräckande effekt, men min uppfattning är att den effekten inte hade förhöjts om straffskalan höjdes. En förutsättning för att straffskalan ska vara rimlig är dock enligt min bedömning att hela spektrumet faktiskt tillämpas i praktiken. Eftersom brottets straffvärde är det som i första hand bestämmer med vilket belopp företagsbot ska utdömas kan REMA:s riktlinjer fungera som instrument för att diskutera hur väl själva straffskalan i praktiken tillämpas. Analyseras dessa riktlinjer är det troligt att hela straffskalan inte utnyttjas. Jag hävdar att uppsatsens källmaterial stödjer slutsatsen straffskalans övre spektrum inte verkar användas i någon större utsträckning eftersom HD har givit uttryck för att REMA:s riktlinjer kan användas. Vidare används de som utgångspunkt vid bedömningen av företagsbotens storlek. Visserligen rörde rättsfallet arbetsmiljöbrott, men min bedömning är att uttalandet bör kunna användas även vid miljöbrott. En faktor som ger stöd åt det är att miljöbrott och arbetsmiljöbrott ofta regleras inom ramen för samma riktlinjer, vilket REMA:s riktlinjer är ett exempel på. Det vore då motsägelsefullt att ge riktlinjerna hög status vad gäller arbetsmiljöbrott, men låg status vad gäller miljöbrott. Det går dock inte med säkerhet att säga att HD:s uttalande gäller även för miljöbrott. En förklaring till att hela straffskalan inte utnyttjas kan vara, precis som Sutherland framhållit, att samhället inte ser lika allvarligt på miljöbrott då det inte faller inom den traditionella brottsligheten. En förändring i det avseendet måste ske för att uppnå ett bättre miljöskydd. Sammantaget är min bedömning att den straffskala som finns i nuläget är väl avvägd för att uppnå ett optimalt miljöskydd.

5.6.8 En från övriga MB mer fristående kriminalisering placerad i BrB

Ytterligare en skillnad mellan den finska och den svenska regleringen är var den återfinns någonstans. I Sverige regleras miljöstraffrätten inom ramen för MB, medan den i Finland finns intagen i strafflagen. Enligt mig finns det en fördel med att ha miljöstraffrätten i den centrala strafflagen. För det första visar det tydligt att miljöstraffrätten är en del av straffrätten och att den behandlas lika allvarligt som de andra brott som regleras i den centrala strafflagen. För det andra kan den enskilde tillgodogöra sig informationen på ett lättare sätt, eftersom regleringen finns samlad i en lag. Det kan argumenteras för att den nuvarande svenska regleringen är rörig och svår att förstå. Straffbestämmelserna i MB hänger dock ihop med övriga MB och ska tolkas i ljuset av hållbar utveckling, hänsynsreglerna i 2 kap. samt bestämmelser om tillstånd, miljösanktionsavgifter etc. Skulle man behålla regleringen som den ser ut idag, men i stället ha själva straffbestämmelsen i BrB, skulle det därför enligt min mening snarare bli ännu rörigare. Det är därför fördelaktigt med en samlad reglering i MB. Jag ifrågasätter däremot att det finns ett behov av att ha ett sådant samband mellan den straffrättsliga regleringen och miljörätten i övrigt och menar att det skulle leda till ett bättre miljöskydd att ha en mer fristående miljöstraffrätt. Anledningen till detta är att jag är kritisk till exempelvis att vad som är straffbelagt beror på vad tillsynsmyndigheter givit tillstånd till med beaktande av hänsynsreglerna. Sutherland belyser problemet att ekobrott, inbegripet miljöbrott, inte ses som lika allvarligt som traditionell brottslighet. En placering i BrB skulle enligt mig minska det problemet eftersom det är en tydlig markering från lagstiftaren att miljöbrott är lika allvarligt som andra brott i BrB. Det i sin tur skulle kunna få en expressiv funktion, då det ger bättre uttryck för att gärningen anses vara moraliskt förkastlig. Mitt förslag för att uppnå ett bättre miljöskydd är därför att straffbestämmelserna flyttas till BrB och att sambandet mellan miljöstraffrätten och miljörätten försvagas.

5.7 Straffansvar för juridiska personer

5.7.1 Straffansvar för juridiska personer bör införas i Sverige

Miljöbrottslighet begås ofta inom ramen för juridiska personer. I Finland finns straffansvar för juridiska personer, något som även Sverige diskuterats i flera utredningar. Det finns argument för att sådant ansvar är bättre ur miljöskyddssynpunkt än den svenska regleringen idag.

För det första kan begreppet straffansvar för juridiska personer ha en mer avskräckande verkan än företagsbot. Ett straff framstår som mer allvarligt och ger uttryck för mer klander än en särskild rättsverkan av brott, även om det kan framföras att företagsbot innehåller begreppet bot som också ger uttryck för klander. För det andra kan det tyckas mer ändamålsenligt att benämna företagsbot som ett straff i stället för en särskild rättsverkan av brott. Syftet bakom institutet företagsbot är i princip detsamma som syftet bakom andra straff. Det kan därför enligt mig uppfattas som att benämningen särskild rättsverkan av brott endast valts för att det är enklast och inte därför att det passar bäst.

Det finns emellertid även argument mot att införa straffansvar för juridiska personer i Sverige. Ett sådant är att det skulle strida mot det svenska brottsbegreppet så som det är utformat idag, eftersom kravet på personlig skuld inte kan uppfyllas av en juridisk person. I Sverige accepteras inte vikarierande straffansvar och därför är det inte förenligt med brottsbegreppet att införa ett sådant ansvar. Dessutom fyller det liten funktion att införa ett straffansvar eftersom företagsbot fyller samma syfte, skillnaden är därmed endast terminologisk. Jag menar dock, i likhet med företagsbotsutredningen, att en acceptans av vikarierande straffansvar på detta område inte nödvändigtvis leder till en acceptans av vikarierande straffansvar i allmänhet.

Den finska regleringen innehåller avseende straffansvar för juridiska personer dels straffbestämmelser, som är lika de svenska bestämmelserna om företagsbot, dels ansvarsbestämmelser som pekar ut vem som kan hållas personligt ansvarig och vems överträdelser inom ett företag som kan leda till straffansvar för själva företaget. Den andra typen av bestämmelser saknas i svensk rättsordning. I stället har vi i praxis och doktrin utvecklat ett företagaransvar för att utröna vem inom ett företag som kan hållas personligt ansvarig för brott inom företaget. I företagsbotsutredningen föreslogs att ansvarsbestämmelser vid ett införande av straffrättsligt ansvar för juridiska personer skulle utgå från principerna om företagaransvar. Jag anser att det för själva brottskonsekvensens skull, alltså utdömandet av en bot, är av mindre betydelse om det finns ett straffrättsligt ansvar för juridiska personer eftersom företagsboten fyller samma funktion och leder till samma konsekvenser. För ansvarsfördelningens skull anser jag dock att det skulle medföra betydande fördelar att införa ett sådant ansvar.

Att införa ett straffansvar för juridiska personer som bygger på principerna om företagaransvar hade medfört att i stället för en reglering baserad på principer i doktrin och praxis faktiskt haft ett lagstadgat straffansvar, vilket vore högre upp i rättskällehierarkin. Principer i doktrin och praxis kan drastiskt ändras genom att det exempelvis kommer ett nytt avgörande, vilket varken är

förutsebart eller önskvärt ur en miljöskyddssynpunkt då miljöskyddet kan bli svagare genom ett sådant avgörande. Principerna om företagaransvar är idag svårtillgängliga för den enskilde och det torde krävas juridiska kunskaper på relativt hög nivå för att ens vara medveten om dess existens. Det gör att den enskilde i många situationer inte kan förutse att underlåtenhet att agera i vissa situationer inom ett företag kan få personliga konsekvenser. Min ståndpunkt är därför att ett straffansvar för juridiska personer som bygger på principerna om företagaransvar bör införas, samt att principerna om företagaransvar bör lagfästas. Ett införande av principerna som grund för straffrättsligt ansvar för juridiska personer hade enligt mig lett till att det blev tydligare när företagsbot kan utdömas. I kombination med övriga fördelar som ovan beskrivits är därför mitt förslag att införa straffansvar för juridiska personer för att uppnå ett bättre miljöskydd.

5.7.2 En högre företagsbot bör omfatta fler företag

Sverige har tidigare fått kritik från OECD för att storleken på företagsboten varit för låg för att få en avskräckande effekt i förhållande till den svenska ekonomin. Efter det har förhöjd företagsbot införts. Det absoluta maximibeloppet ligger därmed idag på 500 000 000 kronor. I Finland är det högsta beloppet en samfundsbot kan bestämmas till 850 000 euro. För ett stort företag anser jag att 850 000 euro knappast kan vara avskräckande. Anledningen till det är att det inom större företag kan uppnås en vinst om mångmiljardbelopp varje år och att företagsboten respektive samfundsboten i förhållande till det är väldigt liten.

Den svenska förhöjda företagsboten är ett steg i rätt riktning för att lösa det problemet, eftersom 500 000 000 kronor skulle kunna verka avskräckande även för de största företagen. Det ska dock framhållas att kraven för att räknas som ett "större företag" är relativt höga, varför många medelstora företag inte blir aktuella för den förhöjda företagsboten över huvud taget. Det kan även ifrågasättas om kraven omfattar alla de företag som kanske borde omfattas. Ytterligare en aspekt är att det torde vara exceptionellt ovanligt att ett belopp om 500 000 000 kronor döms ut. Studeras REMA:s riktlinjer krävs det mycket för att komma upp i ett straffvärde som motsvarar ens 5 000 000 kronor, vilket borde leda till att det är ytterst svårt att uppnå en företagsbot om 10 000 000 kronor. Det är också intressant vad som krävs för att komma upp till maximibeloppet. Dessutom är det högst 50 gånger sanktionsvärdet som döms ut vid förhöjd företagsbot. Eftersom domstolarna troligen håller sig till riktlinjerna är sannolikheten att det förhöjda maximibeloppet om 500 000 000 kronor döms ut tämligen låg. Enligt mig borde därför regleringen ses över.

Ett förslag är att det vanliga maximibeloppet höjs så att även medelstora företag kan bli föremål för ett högre belopp. Risken finns då att även mindre företag råkar ut för en väldigt hög bot, vilket i sin tur kan leda till oönskade ekonomiska konsekvenser för småföretagare. Ett alternativ på lagstiftningsnivå som därför är mer ändamålsenligt är att se över kraven för att räknas som ett ”större företag”, så att fler företag omfattas av bestämmelsen.

5.8 Företagets organisation påverkar ansvarsplaceringen

En fråga där företagets organisation spelar roll är var ansvaret bäst placeras för att uppnå ett så bra miljöskydd som möjligt. I nuläget är det i Sverige endast möjligt att placera ansvaret på en fysisk person. Om utgångspunkten i stället är att det är möjligt att placera straffansvaret både på fysiska och juridiska personer anser jag, likt Mintzberg, att företagets organisation avsevärt påverkar bedömningen kring vilken placering som är effektivast. Anledningen till det är att vem som agerat klandervärdt skiljer sig åt beroende på hur organisationen ser ut. Är det en person som utövar direkt kontroll över de anställda, det Mintzberg benämner *The Simple Structure*, är det endast en persons agerande eller underlåtenhet som lett till den klandervärda gärningen. Att då bestraffa själva företaget, och indirekt andra personer så som aktieägarna, de anställda m.fl., framstår som orättvist och kan dessutom inte sägas leda till ett bättre miljöskydd. Finns det ett fåtal beslutsfattare och det enkelt går att härleda besluten till vissa specifika personer, vilket är fallet i *The Machine Bureaucracy* och *The Professional Bureaucracy*, är det också rimligt att dessa personer hålls personligt ansvariga eftersom det är dem som givit uttryck för klander. Har dock centralledningen, som får sägas utgöra kärnan i ett företag, givit direktiv som mer eller mindre inte går att följa utan att överträda lagen, eller direkt beordrat en lagöverträdelse, är det däremot adekvat att hålla företaget ansvarigt. Det kan enligt mig motiveras av att lagöverträdelsen kan sägas härstamma från företagets kärna, alltså företaget självt. Är organisationen däremot mer komplex, vilket är fallet i *The Adhocracy*, och flera personers gärningar sammanlagt kan sägas vara klandervärda blir det mer komplicerat. Att strukturen dessutom blir alltmer vanlig i och med den teknologiska utvecklingen förenklar inte situationen. Ett argument för att placera ansvaret på själva företaget i första hand är dock enligt mig att det är företaget som förespråkat själva strukturen, vilket är det som leder till problem vad gäller ansvarsplaceringen. De anställda skulle då endast kunna hållas ansvariga om det går att utröna vem som gjort vad. En sådan ordning skulle skapa incitament för företagsledningen att exempelvis föra anteckningar om vem som är ansvarig för vad inom olika projektgrupper samt hålla sig uppdaterade om vad som försiggår inom grupperna, eftersom företaget i

sådana fall skulle kunna undgå ansvar. En nackdel är emellertid att företagsledningen skulle kunna skylla ifrån sig på de anställda. Min ståndpunkt är dock att nyss nämnda lösning är den mest effektiva.

6 Avslutande reflektion

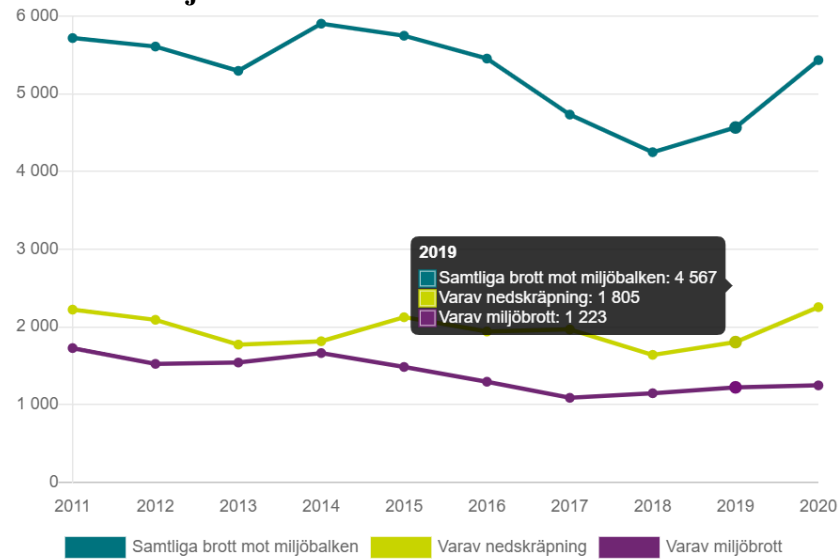
Utifrån resultatet och diskussionen ovan är min slutsats att det genom en annan straffrättslig reglering går att uppnå ett bättre miljöskydd som dessutom uppfyller kraven för kriminalisering. Jag är som framgår kritisk till om kriminalisering är det bästa sättet för att uppnå ett optimalt miljöskydd. Sammantaget anser jag att en kriminalisering på området behöver ett tydligare skyddsintresse samt att miljöstraffrätten bör bli mer självständig från den övriga miljörätten.

Dagens reglering leder ytterst till att myndigheterna, p.g.a. tillståndsreglerna, bestämmer vad som är kriminaliserat, vilket är problematiskt. Jag anser att straffbestämmelserna behöver genomgå förhållandevis stora förändringar för att miljöskyddet ska kunna förbättras. Jag vill förtydliga att min slutsats inte är att endast en straffrättslig reglering behövs för att uppnå bästa tänkbara miljöskydd, utan systemet behöver kompletteras med administrativa bestämmelser så som miljöstraffsavgifter och tillståndsprövningar.

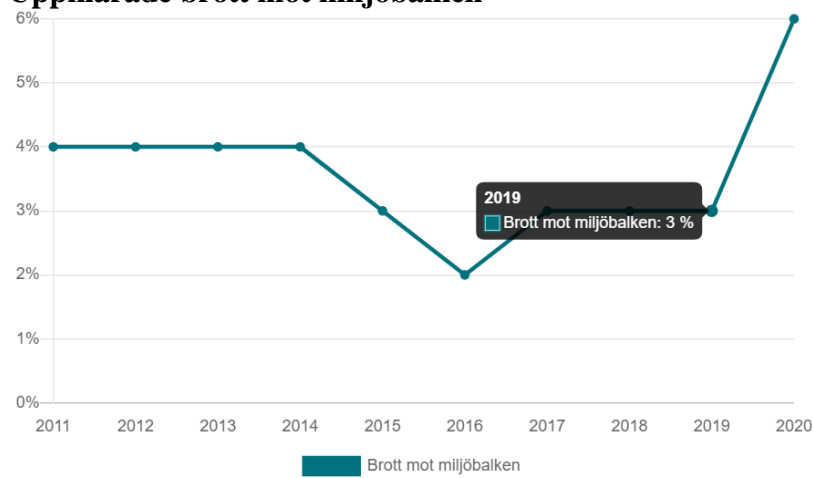
Det finns flera sätt att förbättra den straffrättsliga regleringen. Det är dock svårt, om inte omöjligt, att finna en optimal straffrättslig reglering. En straffbestämmelses effekt är beroende av många faktorer som inte går att redogöra för inom ramen för uppsatsen. Effekterna av en straffbestämmelse är också omöjliga att förutspå, vilket leder till att besvarandet av frågeställning 2 blir av spekulativ karaktär. Ett bättre miljöskydd hade kunnat uppnås genom att den straffrättsliga regleringen återfanns i BrB i stället för MB. Det hade då blivit tydligare för den enskilde vad som är kriminaliserat. En sådan placering hade även delvis löst det problem som Sutherland belyser, nämligen att miljöbrottslighet inte ses som särskilt allvarligt av varken individen själv, samhället eller brottsbekämpande myndigheter. Även miljön som primärt skyddsintresse hade resulterat i ett bättre miljöskydd. Jag förespråkar även införandet av straffrättsligt ansvar för juridiska personer, främst p.g.a. att principerna om företagaransvar bör regleras i lag i stället för i praxis och doktrin. Enligt mig finns det även en fördel med att dela upp miljöbrottet i olika brottsbestämmelser, likt den finska regleringen.

Bilaga 1

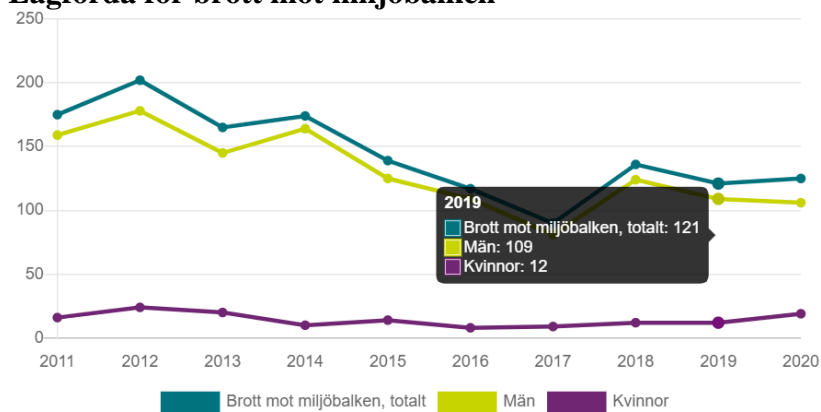
Anmälda miljöbrott

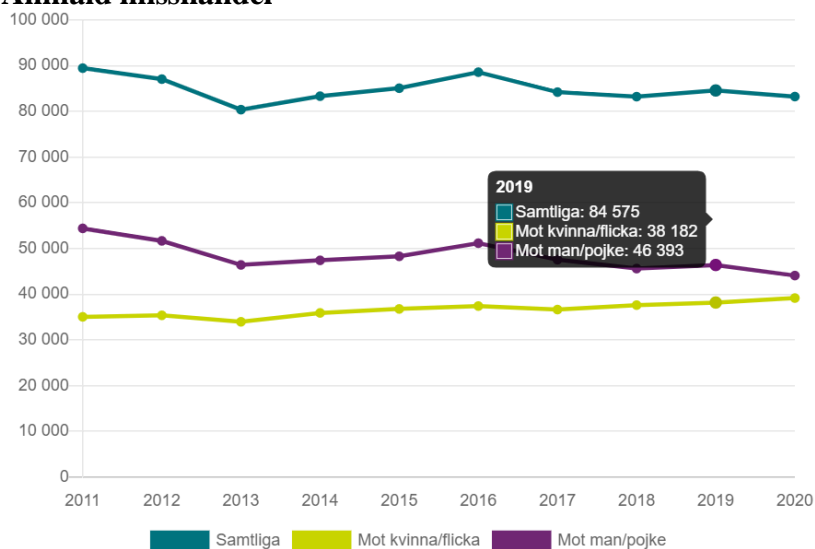
Uppklarade brott mot miljöbalken

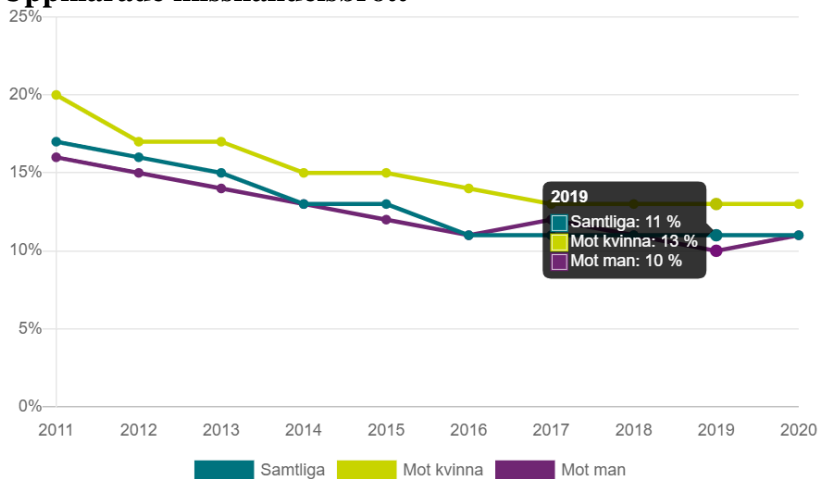
Lagförda för brott mot miljöbalken

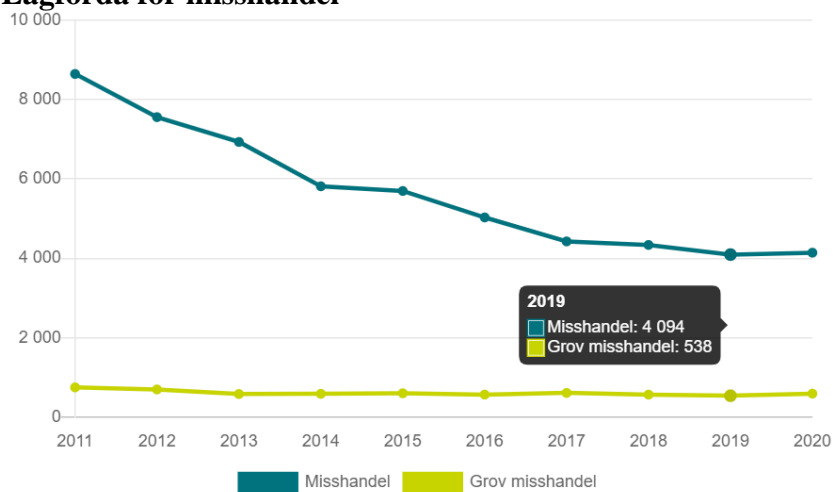
Anmäld misshandel

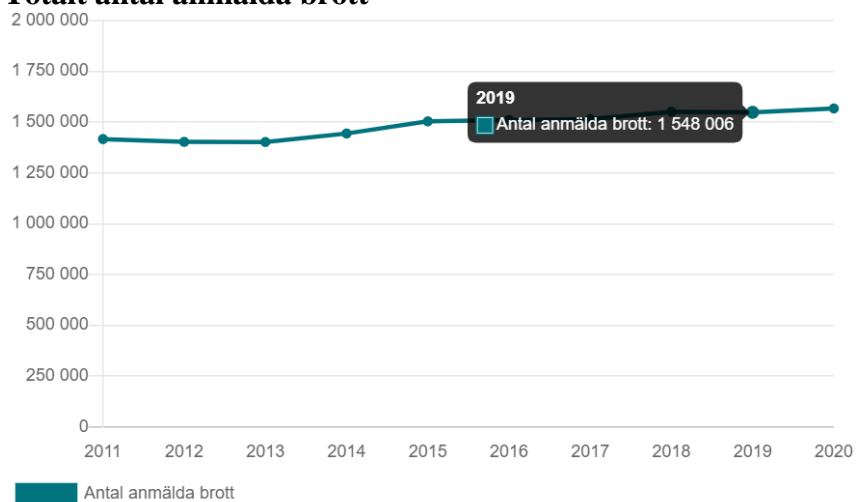
Uppklarade misshandelsbrott

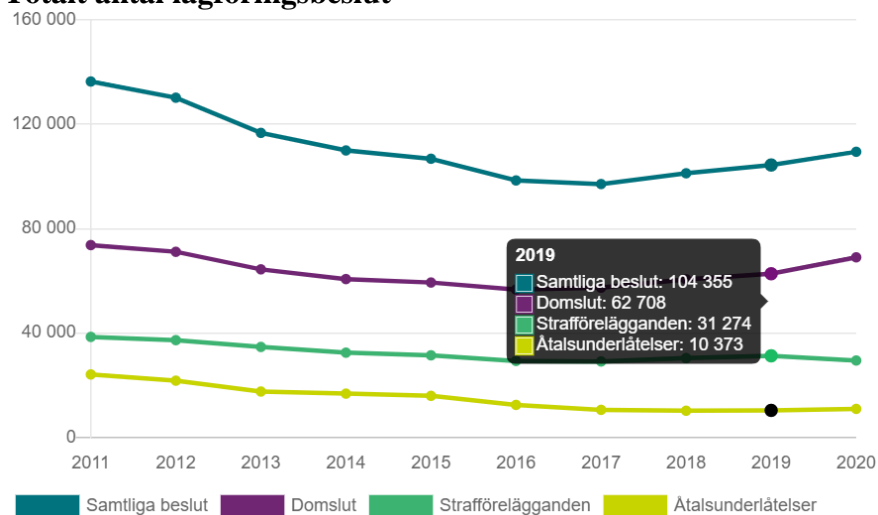
Lagförda för misshandel

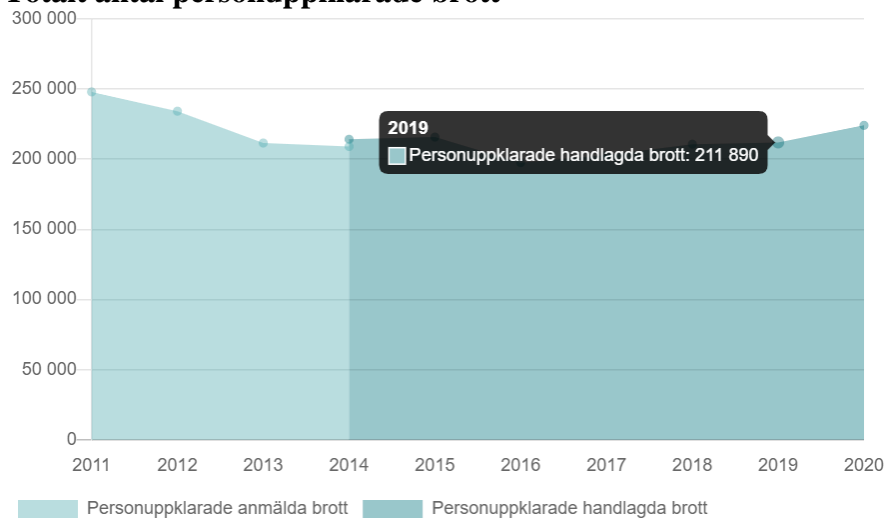
Totalt antal anmälda brott

Totalt antal lagföringsbeslut

Totalt antal personupplklarade brott

Bilaga 2

1	Brott och deras upplärning efter Polisinträttningar, Brott, År och Uppgifter						
2							
3				Brottslighet som kommit till myndigheternas kä	Upplärade brott totalt	Brott som anmäls till åklagare totalt	Misstänkta för utredda brott
4	Totalt	Misshandel 21:5§1	2019	23171	14804	13506	16196
5		Miljöförstöring 48:1§1/1-4	2019	183	75	72	126
6		Försök till miljöförstöring 48:1§2	2019	0	0	0	0
7		Grov miljöförstöring 48:2§1/1-3	2019	5	10	10	36
8		Försök till grov miljöförstöring 48:2§2	2019	0	0	0	0
9		Miljöförseelse 48:3§1-4	2019	212	63	42	72
10		Miljöförstöring av oaktsamhet 48:4§1/1-2	2019	0	3	3	9
11							
	Statistikbeskrivningar Begrepp och definitioner Ändringar i denna statistik						
12							

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Sverige

Ds. 2001:69 Företagsbot.

Ekobrottsmyndigheten, 2014 (rev. 2019), *Företagsbotens storlek i ekomål och vissa handläggningsråd*, ARF 2014:4.

Lindgren, Sven-Åke och Theandersson, Christer, BRÅ (produktion), 2001, *Från storsvindel till småfiffel-teman i internationell ekobrottsforskning*, BRÅ-rapport 2000:23, Elanders Gotab, Stockholm.

Prop. 1980/81:108 om ändring i brottsbalken (miljöbrott).

Prop. 1985/86:23 om ändring i brottsbalken m.m. (företagsbot).

Prop. 1997/98:45 Miljöbalk.

Prop. 2005/06:182 Miljöbalkens sanktionssystem m.m.

Prop. 2018/19:164 Skärpta straffrättsliga sanktioner mot företag.

SOU 1997:127 Straffansvar för juridiska personer.

SOU 2013:38 del 2 Vad bör straffas?

SOU 2016:82 En översyn av lagstiftningen om företagsbot.

Åklagarmyndigheten (REMA), 2013, *Företagsbot och straff – riktlinjer avseende belopp och straffmätning vid miljö- och arbetsmiljöbrott*, löpnr. 3.

Finland

RP 94/1993 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av strafflagen och vissa andra lagar, vilka hör till det andra skedet i totalrevideringen av strafflagen

Elektroniska källor

BRÅ, statistik kring miljöbrott. Tillgänglig på: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/miljobrott.html>, hämtad 2021-10-14.

BRÅ, statistik kring våld och misshandel. Tillgänglig på: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-och-misshandel.html>, hämtad 2021-10-14.

BRÅ, statistik kring anmälda brott. Tillgänglig på: <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/anmalda-brott.html>, hämtad 2021-10-14.

BRÅ, statistik kring personer lagförda för brott. Tillgänglig på: <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html>, hämtad 2021-10-14.

BRÅ, statistik kring handlagda brott. Tillgänglig på: <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/handlagda-brott.html>, hämtad 2021-10-14.

Statistikcentralen, statistik kring miljöbrottslighet och våldsbrottslighet i Finland (brott som kommit till myndigheternas kännedom och uppklarade brott). Tillgänglig på: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_oik_rpk_tiet/statfin_rpk_pxt_11cg.px/table/tableViewLayout1/, hämtad 2021-11-11.

Litteratur

Asp, Petter och Ulväng, Magnus, 2013, *Kriminalrättens grunder*, uppl. 2, Iustus förlag, Uppsala.

Braithwaite, John och Fisse, Brent, 1993, *Corporation, crime and accountability*, Cambridge University Press, New York.

Bäcklund, Agneta, Johansson, Stefan, Trost, Hedvig, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne och Wersäll, Fredrik, 2021, *Brottsbalken: en kommentar*, JUNO version 19, Norstedts juridik, Stockholm, hämtad 2022-01-04.

Carlsson, Christoffer och Sarnecki, Jerzy, 2020, *Introduktion till kriminologi Volym I Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*, uppl. 2, Studentlitteratur, Lund.

Holmquist, Rolf, 2021, *Brotten i näringsverksamhet*, Norstedts juridik, Stockholm.

Jareborg, Nils, 2001, *Allmän kriminalrätt*, Iustus förlag, Uppsala.

Jönsson, Sverker, 2010, *Miljöstraffrätt- ett sätt att genomdriva miljölagstiftningens mål? En komparativ studie av kriminaliseringsprinciper och lagstiftningsteknik i England, Danmark, Finland och Sverige*, Naturvårdsverket/Juridiska institutionen vid Lunds universitet.

Karlmark, Stefan, 2009, *Miljörätt ur ett straffrättsligt perspektiv*, uppl. 3:1, Norstedts juridik, Stockholm.

Kleineman, Jan, 2018, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, uppl. 2, Studentlitteratur, Lund s. 21–46.

Lernestedt, Claes, 2003, *Kriminalisering – problem och principer*, Iustus förlag, Uppsala.

Sandgren, Claes, 2015, (utök. och rev.), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, uppl. 3., Norstedts juridik, Stockholm.

Sutherland, Edwin, 1940, *White Collar Criminality*, *American Sociological Review*, Volym V, nr. 1 s. 1-12.

Syften, Vibeke, Miljöbalk (1999:808) 29 kap. 1 §, Karnov, JUNO, hämtad 2021-09-27.

Träskman, Per Ole, 2010, *Miljöstraffrätten: miljökontroll, miljöbrott och brottspåföljder*, Norstedts juridik, Stockholm.

Valguarnera, Filippo, 2018, 'Komparativ juridisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, uppl. 2, Studentlitteratur, Lund s. 143–176.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1974 s. 297.

NJA 2002 s. 607.

NJA 2005 s. 263.

NJA 2014 s. 139 I.

Övrigt

Göta hovrätts dom i mål nr B 1159-16 meddelad den 10 februari 2017.